

Verslag van de CO₂-informatiemarkt, gehouden door gemeente Barendrecht op 18 februari 2009, in Theater Het Kruispunt, Middenbaan 111 te Barendrecht

Sprekers:

De heer H. (Hans) Bolscher, Ministerie van EZ/VRM

De heer A. (Arie) van Deelen, DCMR Milieudienst Rijnmond

Mevrouw A. (Annemarie) van der Rest, Shell Nederland

De heer S.N. (Simon) Zuurbier, gemeente Barendrecht

Gespreksleider:

De heer D. (Dirk) Louter

Publiek:

Circa 250 mensen per sessie.

Notulist:

Mevrouw A. (Anneke) Waling (Notuleerservice Nederland)

Sessie – 19.15 tot 20.45 uur

Inleiding

De heer **Louter**: Als iedereen nu langzamerhand een plekje heeft gevonden... Daar zijn nog wat mensen, maar die blijven staan, denk ik. Dan stel ik voor dat wij beginnen, ook omdat wij een heleboel willen doen vanavond.

Heel hartelijk welkom. Mijn naam is Dirk Louter. Ik ben hier vanavond als uw gespreksleider gevraagd. Ik ben daarvoor gevraagd omdat ik geacht word dat te kunnen natuurlijk, maar ook omdat ik verder helemaal niets te maken heb met het project, met gemeente Barendrecht of een van de betrokken partijen. Ik zie het als mijn rol en de bedoeling dat zoveel mogelijk van datgene wat u wilt weten vanavond over de bühne komt, op tafel komt. Er is daarvoor een programma voorbereid. Dat zal ik kort met u doornemen. Ik kom daar in de loop van deze avond verder op terug. Straks zal mijnheer Simon Zuurbier, wethouder van deze gemeente, een openingswoord spreken. De gemeente is gastgever van deze avond en ik neem aan dat de heer Zuurbier ook zal vertellen waarom de gemeente die rol pakt. Daarna zullen er gesprekken zijn, korte vraaggesprekken van mij, met een aantal deskundigen en betrokkenen bij het project. Dat zijn deskundigen van het Rijk. Dat is mijnheer Bolscher. Ik zal hem straks wel aan u voorstellen. Dat is een vertegenwoordiger van Shell Nederland, mevrouw Van der Rest. Dat is ook een vertegenwoordiger van de milieudienst, de vergunningverlenende instantie. Dat is mijnheer Deelen. Zij zullen aan de hand van een aantal korte vraaggesprekken met mij een aantal belangrijke aspecten van dit project naar voren brengen. Daarna is er de mogelijkheid om vragen te stellen.

Wij hebben geprobeerd deze avond voor te bereiden ons indenkend wat uw vragen zouden kunnen zijn, zodat wij daar meteen mee kunnen starten en die als uitgangspunt kunnen nemen. Dat hebben wij onder meer gedaan, althans, de gemeente heeft dat gedaan door dertig tot veertig mensen die zich hadden opgegeven voor deze avond te bellen en te vragen: "Wat zijn nou uw belangrijkste

vragen?” Die vragen proberen wij al zoveel mogelijk in de vraaggesprekken mee te nemen. Uiteraard hopen wij dat daarmee in ieder geval een aantal belangrijke vragen die u heeft al worden beantwoord. Straks leg ik u uit hoe het vraag- en antwoordspel gaat.

Tijdens mijn inleiding kon gelukkig nog een aantal mensen een plekje vinden, zodat ik het woord kan geven aan wethouder Zuurbier om u namens de gemeente welkom te heten en zijn bijdrage te leveren. Wethouder Zuurbier, ga uw gang.

De heer **Zuurbier**: Dank u wel. Goedenavond dames en heren. Ik ben inderdaad Simon Zuurbier, wethouder in deze gemeente voor onder andere Milieu en daarom ook van het CO₂-project. Ik heet u van harte welkom op deze toch belangrijke avond waarmee wij vooral de bedoeling hebben om zoveel mogelijk informatie te geven.

U heeft ongetwijfeld vragen over het CO₂-project, maar die heeft het college ook. Onze eerste reactie op het project, toen wij er voor het eerst van vernamen, was: “Liever niet.”

De heer **Louter**: Mijnheer Zuurbier, ik denk dat er ietsje meer geluid bij moet. Is dat mogelijk vanuit de techniek?

De heer **Zuurbier**: Oké. Ik ga de microfoon – bij wijze van spreken – inslikken. Dan lijkt het mij nu beter te gaan.

Goed. U heeft ongetwijfeld vragen over CO₂ en het project van Shell. Dat heeft het college ook. De reactie van het college was eerst: “Liever niet”, maar als gemeente komt dit gewoon op je af. Wat doe je dan?

Sommigen van u zijn ongetwijfeld bezorgd. Ik zeg u nu dat wij die bezorgdheid serieus nemen.

Ik zal u verder in het kort informeren over het verloop van het project, de fase waarin wij nu verkeren en de wijze waarop wij in de gemeente Barendrecht tot besluitvorming willen komen en wanneer.

Dames en heren, geruime tijd geleden informeerde de Nederlandse Aardolie Maatschappij, toen nog, namens Shell het college en de raadscommissie over haar plannen met het kleine aardgasveld op het Vaanpark in het geval zij subsidie zou krijgen van het Ministerie van Economische Zaken.

Wij hebben als college de plannen aangehoord en toch wat verrast en onderkoeld gereageerd. Ook de raadscommissie reageerde enigszins afstandelijk. Een aantal politieke partijen – die wisten het al – verklaarden dat wij daar niet aan moesten beginnen. Het college van burgemeester en wethouders was echter van mening dat je niet zomaar iets kan zeggen en roepen, want wij moeten oordelen op basis van feiten en cijfers. Waarom? Omdat dit een heel serieuze en een complexe zaak is. Het is serieus omdat het immers beleid van dit kabinet is om CO₂ ondergronds op te slaan. Het kabinet is van mening dat dit veilig kan op basis van een onderzoek van een heel scala aan ingenieursbureaus, hoogleraren en hun faculteiten. Ook de Europese Commissie gaat er immers vanuit en zij roept de lidstaten steeds maar op om hun wet- en regelgeving te ontwikkelen. Daarnaast wisten wij dat er op dat moment ook in Frankrijk, Duitsland en Noorwegen plannen werden ontwikkeld voor de ondergrondse opslag van CO₂.

Waarom is het een complexe zaak? In de eerste plaats vanwege de gebruikte technieken, bijvoorbeeld om CO₂ af te vangen. Je komt ook in de wereld van de hydrologie en de wereld van de geologie. Wat er allemaal gebeurt op 2 km onder de grond... Maar het is vooral complex omdat er verschillende overheden bij betrokken zijn die allemaal een vergunning moeten verlenen. Bovendien valt het injecteren van stoffen in de bodem onder strenge Nederlandse milieuwetgeving en is er een complete milieueffectrapportage (MER) van toepassing, zoals ook bij de bouw van energiecentrales en vliegvelden en de aanleg van autosnelwegen.

Minister Cramer heeft op 27 november 2008 het besluit genomen om Shell 30 miljoen euro subsidie te verlenen voor het project Vaanpark. Overigens ontving nog een ander bedrijf, DSM, ook subsidie voor een ander project in de gemeente Geleen. Die subsidieverstrekking wil nog niet zeggen dat het project van start gaat. Dat kan alleen als het gehele vergunningentraject is doorlopen, maar toch...

Burgemeester Van Belzen en ik zijn op 27 oktober 2008 naar minister Cramer gegaan en daar hebben wij gezegd: “Mevrouw Cramer, liever niet. Wij hebben eigenlijk geen zin in de heisa die wellicht op ons

af zal komen. Barendrecht heeft in de afgelopen tien jaar al veel voor zijn kiezen gehad. Wij hebben een Vinex-locatie gebouwd van 10.000 woningen met overlast van dien. Wij zijn in korte tijd twee keer zo groot geworden. Wij hebben de Betuwelijn op ons dak gehad. De helft van de zo karakteristieke Eerste Barendrechtseweg is gewoon verdwenen. Wij hebben 10.000 heipalen in de grond horen slaan voor de grootste spoorwegoverkapping in Europa. Om nog maar niet te spreken over het feit dat wij omringd zijn door de A15, de A16, de A29 en de Oude Maas, met alle transportrisico's van dien." Aldus hebben wij tegen de minister gezegd: "Wat ons betreft start u een project op de Noordzee waar ook olievelden en gasvelden beschikbaar komen, maar" – hebben wij meteen gezegd – "als de uitvoering van uw beleid toch op ons pad komt, zullen wij beoordelen op basis van feiten en cijfers. Wij zullen onze rol in de wettelijke procedures zeer kritisch vervullen en voor de interne besluitvorming met de gemeenteraad een eigen traject uitstippelen."

Wij zijn begonnen ons te omringen met onafhankelijke deskundigen van hoogstaande naam en faam. Dat viel niet eens mee, omdat al heel veel deskundigen en bureaus betrokken zijn geweest bij eerdere studies en onderzoeken ter voorbereiding van het rijksbeleid. Toch denken wij dat wij ze hebben gevonden. In de eerste plaats het bureau Det Norske Veritas. Dat is een internationaal opererend bureau dat zijn sporen heeft verdiend in kwaliteitseisen, normeringen en veiligheidsprocedures in de offshore en in de scheepvaartsector. Vervolgens hebben wij de emeritus hoogleraar Cees van den Akker aangetrokken, bekend vanwege zijn kritische insteek, zijn netwerk en zijn kennis van hydrologie en geologie. Vervolgens hebben wij het advocatenkantoor Loyens & Loeff aangetrokken, omdat er nog wetgeving moet worden ontwikkeld. Die bestaat helemaal nog niet. We hebben de Stichting SAOZ – dat is een adviseur in onroerende zaken – aangetrokken, vooral omdat wij in kaart willen brengen hoe groot de waardedaling van woningen is – als daar sprake van is – en waar wij die moeten neerleggen. Naast deze behoedzame en zorgvuldige aanpak hebben wij ons als college er ook over uitgesproken dat wij de zorg voor de veiligheid, die ongetwijfeld ontstaat bij een dergelijke proef en een dergelijke nieuwe techniek, vanaf het begin zeer serieus moeten nemen.

Zoals gezegd hebben wij voor een eigen besluitvormingstraject gekozen. Dat hebben wij gedaan in de vorm van een toetskader. Dat toetskader is een raadsbesluit dat op 15 december vorig jaar door de raad is vastgesteld. Het bestaat uit ruim 150 vragen waarop heldere antwoorden moeten komen op alle terreinen: veiligheid, juridische kwesties, mogelijke waardedaling van woningen en vooral ook monitoren over de misschien wel eeuwigdurende periode van opslag. Daarnaast hebben wij een kolom meegenomen met vragen uit de burgerij die toen al bij ons bekend waren. Last but not least stond er in het raadsvoorstel ook nog een veertigtal eisen waaraan het project volgens ons zou moeten voldoen. Die vragen zijn voor een groot deel door onze eigen aangezochte deskundigen opgesteld en zullen door verschillende partijen moeten worden beantwoord, zoals Shell, maar ook de onafhankelijke MER-commissie. Dat betreft dus de milieueffectrapportage. Aan het einde van het MER-traject geeft een onafhankelijke commissie een oordeel over de milieueffectrapportage, maar ook de provinciale overheid als ze op het punt staat om al dan niet een vergunning te verlenen.

Het toetskader heeft een vierledig doel. In de eerste plaats is het een manier om in Barendrecht de besluitvorming duidelijk en transparant te laten verlopen richting burger. De commissievergaderingen zijn allen openbaar. Altijd is er een mogelijkheid voor spreekrecht en het verloop van de besluitvorming is op de website van de gemeente te downloaden. Wie wil, kan het heel goed volgen. Het is ook een signaal dat wij zorgen serieus nemen en goed bewapend en zorgvuldig te werk zijn gegaan.

In de tweede plaats is het een roermiddel voor de zienswijze die de gemeente in het kader van de milieueffectrapportage zal indienen. Ook de behandeling daarvan zal in de commissie plaatsvinden, op 10 maart 2009, en in de raad, op 23 maart 2009, en is als zodanig ook een open, democratisch proces.

In de derde plaats zal de beantwoording van al onze vragen weer terugkomen in raad op 29 juni 2009. Dan is de milieueffectprocedure afgelopen, is bekend met welke argumenten de provincie al dan niet een vergunning verleent en nemen wij het besluit of wij vinden dat onze zorg over de veiligheid is weggenomen. Zo ja, dan moeten wij eerlijk zijn en het project groen licht geven. De fracties binnen de gemeenteraad zullen hun eigen afweging maken en geven hun eigen oordeel.

Als de raad besluit dat de beantwoording onvoldoende is, zal de gemeente niet meewerken. Dan, dames en heren, komt het vierde doel van het toetskader aan de orde. In het geval dat de

gemeenteraad op 29 juni 2009 negatief besluit, liggen wij op een andere koers dan die van de minister.

U moet weten dat er een Toepassingswet Rijkscoördinatie Regeling Energieprojecten bestaat. Die is op 1 maart aanstaande van kracht. Onder die wet vallen alle energieprojecten van nationaal belang, zoals op het gebied van windenergie en gasinfrastructuur, maar ook van CO₂-leidingen en -opslag. Normaal besluiten provincies en gemeenten zelf over de ruimtelijke inpassing van een project op hun grondgebied. Het gevolg van deze toepassingswet is echter dat als het erop aankomt, de ministers van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu en Economische Zaken de bevoegdheid hebben om dat ruimtelijke besluit zelf te nemen. In die situatie zullen wij – of kan het gebeuren dat wij – in beroep moeten gaan bij de Raad van State, in het geval dat onze wegen uiteenlopen. In dat geval hebben wij met ons toetskader en de beantwoording van de vragen een zeer goed onderbouwd document van bijna wetenschappelijk niveau. Dan hebben wij “nee” gezegd op basis van onze eerlijke interpretatie van dat document en is ook duidelijk waarom.

Dames en heren, wij hebben u tot nu toe via onze website en ‘Blik op Barendrecht’ op de hoogte gehouden van de stappen in dit dossier. Omdat het milieueffectrapport van Shell vanaf 9 februari 2009 officieel in de milieuprocedure is gebracht, loopt er tot 23 maart 2009 een periode waarin wij kunnen reageren in de richting van de onafhankelijke MER-commissie. De gemeente zal zeker een dergelijke zienswijze indienen, maar u kunt dat ook doen. Wij willen u daarin ondersteunen. Daarvoor is onder andere deze avond bedoeld: om u zoveel mogelijk informatie te geven. Die moet dan komen van alle betrokken partijen. Daarnaast willen wij graag uw opmerkingen en zorgen over dit project vernemen. De tijd om vragen te stellen is op een dergelijke avond natuurlijk altijd te kort. Maak zoveel mogelijk gebruik van de vragenformulieren. Wij nemen deze mee in onze zienswijze. U krijgt allen persoonlijk antwoord. Er zijn bovendien plannen om gedurende de komende maanden een permanent informatiecentrum in te richten en als het nodig is, organiseren wij nog een dergelijke avond.

Tot zover, dames en heren. Ik hoop dat ik u heb duidelijk gemaakt dat wij, als college en gemeentebestuur, in ieder geval op een zorgvuldige manier te werk gaan, waarbij de veiligheid en het belang van Barendrecht voorop staan. Ik dank u wel.

De heer **Louter**: Dank u wel, mijnheer Zuurbier. Het is duidelijk hoe de gemeente erin staat, denk ik, en ook al wat de bedoeling en het karakter van deze avond zijn. Het is een informatieavond die vooral bedoeld is om u zoveel mogelijk informatie te geven. Niet alleen omdat u nieuwsgierig bent, maar ook omdat het uw belang kan betreffen en omdat u zich mogelijk wilt voorbereiden op een dergelijke zienswijzenprocedure.

Het bestek van deze avond maakt het minder mogelijk om er een uitgebreide discussieavond van te maken. Natuurlijk mag u uw mening geven of een standpunt naar voren brengen, maar met zoveel mensen discussiëren is altijd moeilijk. Bovendien is het belangrijk om eerst de goede informatie op tafel te krijgen voor zoveel mogelijk mensen. Daarna kan op andere momenten en ook in de gemeenteraad de discussie verdergaan.

De wethouder heeft al aangegeven dat deze avond niet het eind is van een informatieproces maar meer het begin. Dat wil zeggen: er komt hier vanavond informatie op tafel, maar u kunt ook uw vragen inleveren. Er is een vragenformulier. Als u dat nog niet heeft, kunt u het bij de stand van de gemeente krijgen. Het ziet er ongeveer zo uit. U kunt het zelf invullen. Als u wilt, kunt u uw gegevens noteren. Dan krijgt u schriftelijk antwoord. De gemeente heeft gezegd dat beantwoording in principe binnen twee weken plaatsvindt. Het kan zijn dat er zo ontzettend veel vragen zijn dat het iets langer duurt, maar de gemeente probeert het zo snel en zo goed mogelijk te doen.

De wethouder heeft ook al gezegd dat er waarschijnlijk een informatiecentrum zal worden geopend. De plaats en de openingstijden zijn nog niet specifiek bekend, maar mij is verzekerd dat hierover vrijdag wordt beslist. Dan kunt u daar in de pers van volgende week en via de website kennis van nemen, zodat u uw vragen ook – waarschijnlijk gewoon tijdens winkelopeningstijden – in dat informatiecentrum kunt stellen en daar antwoorden en informatie kunt krijgen. Dus: het begin van het informatieproces.

Twee blokken vanavond: vraaggesprekken van mij – dus eerst informatie van een aantal deskundigen en betrokkenen bij het proces – en daarna een vragenronde. Zoals ik aan het begin al zei, hebben wij al geprobeerd enigszins een indruk te krijgen van de vragen die bij u zouden kunnen leven. Dat leek

ons het handigste. Dan kunnen wij al zoveel mogelijk aansluiten bij wat u vindt. Ik zal een aantal van die vragen stellen. Dat gebeurt in drie blokjes: het eerste betreft veiligheid, een heel belangrijk thema. Het tweede gaat over praktische gevolgen, bijvoorbeeld huizenprijzen en dergelijke. Daarover zijn ook veel vragen gesteld. Het derde blokje gaat in op de procedure.

Bij ieder blokje geef ik u de gelegenheid om een aantal vragen te stellen als u dat wilt, maar dat moeten wij noodzakelijkerwijs wat kort houden. Daarom zijn er al die andere mogelijkheden om uw vragen te stellen op een andere plaats en op een ander moment. Ik wijs u ook nog op de informatiemarkt. Daarvan hebt u ongetwijfeld al iets gezien. Nadat u hier klaar bent, kunt u daar rondlopen, uw vragen stellen en wat meer doorpraten over bepaalde aspecten bij diverse stands.

Aangezien er nog een sessie als deze hierna komt – de belangstelling was heel erg groot – proberen wij om ongeveer 20.30 uur de bijeenkomst af te ronden. Het mag best ietsje uitlopen. Dan kunt u naar de informatiemarkt gaan en komt er een volgende groep. Ik hoop dat het lukt met u aller medewerking.

Vragen aan deskundigen

De heer **Louter**: Nu wil ik drie mensen wat nader bevragen, mede namens u, met de vragen die u – althans een aantal van u – al heeft gesteld. Dat is straks eerst mijnheer Bolscher van het Ministerie van Economische Zaken. Dat is mevrouw Van der Rest van Shell en dat is de heer Deelen van DCMR Milieudienst Rijnmond (DCMR).

Ik wil allereerst mijnheer Bolscher vragen om bij mij te komen staan of zitten... Wat u prettig vindt.

Welkom.

De heer **Bolscher**: Goedenavond.

De heer **Louter**: Goedenavond, mijnheer Bolscher. Wilt u ons allereerst vertellen wie u bent en wat uw rol is in dit project?

De heer **Bolscher**: Ik ben projectdirecteur CCS namens het Ministerie van VROM en het Ministerie van EZ. Het doel van het project is om CCS in Nederland van de grond te krijgen. CCS is de afkorting van het Engelse carbon capture and storage. Het gaat om CO₂-afvang en -opslag.

De heer **Louter**: U bent van het Ministerie van EZ en van VROM, dus ook van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. CO₂-afvang en opslag is kabinetsbeleid. Het kabinet wil dit, vindt het een belangrijk project. Waarom is het kabinet die mening toegedaan?

De heer **Bolscher**: Het is – wat wij dan noemen – staand kabinetsbeleid. Er is voor gekozen. Dat heeft alles te maken met het klimaat. Het klimaatprobleem is reëel, het probleem is groot en het is een echte bedreiging voor onze komende generaties. De CO₂-uitstoot die door mensen wordt veroorzaakt is onomstotelijk de belangrijkste oorzaak van het klimaatprobleem. Daarom heeft het kabinet gezegd: "Daar moeten wij iets aan doen." Het kabinet wil vooral maximaal energie besparen. Dat is het belangrijkste en ook het goedkoopste. Vervolgens is de doelstelling zoveel mogelijk duurzame energie te produceren. Dat gaat om wind- en zonne-energie. Dat zijn de echte oplossingen gericht op een lange duurzame toekomst. Alleen, het gaat niet snel genoeg. Iedereen die naar de cijfers kijkt moet constateren dat de wereldbevolking razendsnel groeit, dat de vraag naar energie toeneemt en dat kolen en olie bestanddelen blijven van onze energiemix in de komende decennia. CCS – CO₂-afvang en -opslag – is absoluut noodzakelijk, omdat dan toch te voorkomen is dat het klimaatprobleem te groot wordt.

De heer **Louter**: Dat is dan in het algemeen CO₂-afvang en -opslag. Wat gebeurt er op dat gebied in Nederland? Is dit het enige project of zijn er nog veel meer projecten, ontwikkelingen en initiatieven?

De heer **Bolscher**: Nee. Er is een hele rij initiatieven. Dit project maakt deel uit van een aantal kleine demonstraties waarvan het Rijk heeft gezegd deze nu te moeten doen om een aantal dingen beter te leren kennen, om daarmee ervaring op te doen. Er is geld beschikbaar gesteld om CO₂-afvang te verbeteren en goedkoper te maken en om CO₂ in de grond te stoppen, de opslag beter te organiseren. Het gaat daarbij nadrukkelijk niet om het technisch leren hoe dat moet. Dat is iets waar

wij redelijk veel bekendheid mee hebben. Dat is niet het grote probleem. Het gaat erom dat wij juist ook op land ervaring willen opdoen met alle procedures, met de wetgeving, met de inspraak en met de communicatie eromheen. Dat is nieuw. Op zee doen we het al een tijdje. Daar hebben we al een eerder een succesvol project gehad. Ook op land hebben wij de aanwezige opslagruimte heel hard nodig om voldoende plek te hebben waar wij CO₂ kwijt kunnen.

De heer **Louter**: Het bleek al een beetje uit het verhaal van de wethouder: het is – laat maar zeggen – niet onomstreden. Er zitten vragen aan en er zijn zorgen van mensen hieromtrent. Hoe kijkt u daartegenaan? Hoe belangrijk vindt u die vragen en zorgen?

De heer **Bolscher**: Ik zou hier niet staan als wij dat niet heel belangrijk vinden. Uw zorgen zijn voor een deel ook onze zorgen. Het is heel simpel: het gaat alleen maar gebeuren als het veilig is. Dus ook de ministers hebben gezegd: “CO₂-opslag willen wij heel graag, maar alleen als het echt veilig kan.” De initiatiefnemers moeten dus aantonen dat het echt veilig is, anders gaat het project niet door.

De heer **Louter**: Daar komen wij misschien straks nog wel even op terug, maar het betekent dat er dus een moment komt waarop de minister zegt: “Nu bepaal ik of het veilig is of niet.” Wat voor informatie gebruikt u daarvoor dan? Hoe komt u tot die conclusie?

De heer **Bolscher**: Ik denk dat de heer Deelen van DCMR uitgebreider op de procedures zal ingaan. Er is sprake van een aantal vergunningen. Het eerste en het belangrijkste dat nu speelt is de MER-procedure. Daarin wordt gekeken welke consequenties CO₂-opslag in Barendrecht heeft voor het milieu, de bevolking en de veiligheid. Daarin komen de echte antwoorden naar boven. Er wordt door experts naar gekeken. Het wordt getoetst door onafhankelijke mensen. Het is de basis voor de gehele verdere besluitvorming en voor de vergunningverlening. Dat is ook waar iedereen – u en wij – met spanning naar kijkt met de vraag “Komen daar de goede antwoorden uit?” Dat is natuurlijk wel cruciaal.

De heer **Louter**: Dit is een vraag die ik straks ook aan mevrouw Van der Rest zal stellen: iemand die geïnteresseerd is in deze problematiek gaat googlen – dat kan allemaal tegenwoordig – en ziet allerlei dingen ontstaan. Er zijn soms – noem het – incidenten of dingen gebeurd waarvan mensen misschien denken: Hé, als dat nou ook eens hier gebeurt? Hoe staat u daartegenover? Tegenover die informatie, tegenover die mogelijke incidenten?

De heer **Bolscher**: Wij zijn niet blind voor de werkelijkheid. Er zijn incidenten geweest. U heeft daarover allemaal vast wel eens iets gehoord of gelezen. Wat de ministers ook willen weten, is wat die incidenten betekenen. Zijn dat dingen waardoor de veiligheid niet kan worden gewaarborgd? Zou het betekenen dat het hier niet veilig is? Dan moeten wij het niet doen. Al die dingen moeten juist bekeken worden in de procedure en ook aan de kennistafels die wethouder Zuurbier zo-even heeft beschreven, waar experts bij elkaar zitten om na te gaan of hier sprake is van een reëel probleem of niet. Dus ja, er zijn incidenten geweest. Ja, daar moeten wij heel goed naar kijken; daar moeten wij van leren. Als die ons leren dat het niet veilig kan, dan kan het niet. Als die incidenten ons leren dat het andere omstandigheden waren en een andere situatie, dan komt er misschien een ander antwoord.

De heer **Louter**: Wat is er op dit moment beslist en wat nog niet? Wat kan er nog veranderen. Waar zit ruimte?

De heer **Bolscher**: Er is beslist dat er geld beschikbaar is voor CCS-opslag. Daar hebben twee projecten op ingetekend. Daarvan hebben de ministers gezegd: “In principe voldoet u aan de eisen mits – en dat is echt belangrijk – aan alle veiligheidseisen wordt voldaan; dat u dus ook daadwerkelijk de vergunningen verkrijgt. Zonder vergunningen geen project.”

De heer **Louter**: Dus dat moet nog beslist worden.

Een van de vragen die wij hebben opgehaald is: “Dit is een dichtbevolkt gebied. Waarom kiest u ervoor – of wordt er nu voor gekozen – om het hier te doen?” Kunt u daarop iets zeggen?

De heer **Bolscher**: Een heel begrijpelijke vraag. Ik heb net al gezegd dat sommige mensen zeggen: “Ga toch de zee op.” Op zee hebben wij het gedaan, voor een deel. Wij hebben er bij het uitgeven van deze projecten juist om gevraagd om op land iets te doen. Dan is de vraag: Waarom hier en waarom niet ergens anders? Daarvan hebben wij gezegd: “Wij bepalen niet precies waar het gebeurt, maar waar het ook gebeurt – of er nu 2 mensen wonen of 20.000 mensen – het moet voor iedereen altijd

veilig zijn, zowel voor die 2 als voor die 20.000 mag daar geen aarzeling bij zijn. Waar de geschikte velden zitten – waar die toevallig net leegkomen, die de juiste omvang hebben; dat soort aspecten – is in eerste instantie een afweging van de initiatiefnemer. De overheid kijkt er vooral naar of het daar veilig kan of niet.

De heer **Louter**: Voorlopig de laatste vraag – denk ik – als introductie: de wethouder gaf net aan dat er mogelijk een verschil van mening kan ontstaan tussen de gemeenteraad en de minister. Dat is misschien iets om over na te denken. Wij kunnen er straks ook nog op terugkomen. Maar: is het denkbaar dat als de gemeenteraad “nee” zou zeggen, de minister toch zegt door te gaan? Kan dan bijvoorbeeld de Tweede Kamer daar nog invloed op uitoefenen?

De heer **Bolscher**: In onze democratie is gelukkig alles denkbaar. Dat is maar goed ook, dat spel van kracht en tegenkracht. De ministers hebben gezegd dat zij heel goed willen nagaan wat er lokaal leeft. Dat vinden zij echt belangrijk. Zij vinden het ook belangrijk dat lokaal op basis van goede informatie beslissingen worden genomen. Vandaar ook dat wij blij zijn met dat informatiepunt. Daar willen wij actief aan bijdragen om iedereen goed te informeren. Als er dan uit alle veiligheidsaspecten en rationele aspecten blijkt dat de vergunningen verstrekt kunnen worden door de instanties die daarover gaan – de minister gaat niet direct over de meeste vergunningen –, dan zal dat een eerste indicatie zijn.

Voorlopig hopen wij samen met de gemeente tot een oplossing te komen. Wij vinden het belangrijk dat wij ook kunnen uitleggen waarom wij dit willen en waarom wij denken dat het al dan niet veilig is. Nogmaals, daar gaan wij niet over. Wij laten ons daarover door deskundigen informeren. Wij laten de vergunningen- en de MER-procedure over aan deskundigen. Dan pas is de minister aan de beurt.

De heer **Louter**: Dank u wel, mijnheer Bolscher. Ik wil u vragen daar plaats te nemen. Wij komen straks bij u terug.

Het kan zijn dat u heel dringende vragen aan de heer Bolscher wilt stellen. Daarvoor is straks gelegenheid. Ik wil nu eerst de andere twee sprekers, of inleiders, aan het woord laten. Dat is vervolgens mevrouw Van der Rest van Shell.

Welkom, mevrouw Van der Rest.

Mevrouw **Van der Rest**: Goedenavond.

De heer **Louter**: Fijn dat u er bent. Shell is natuurlijk wel een heel belangrijke partij in dit project. Ik kom straks op het belang van Shell, maar wie bent u en wat doet u in dit project?

Mevrouw **Van der Rest**: Ik ben manager voor veiligheid, gezondheid en milieu binnen Shell in Nederland. Ik kijk kritisch mee met dit project, de insteek en de communicatie daarover. Ja, wij moeten dat in goede banen leiden.

De heer **Louter**: Shell is de initiatiefnemer van het project. Wilt u daarover misschien wat algemene informatie geven? Wat is het nu voor project?

Mevrouw **Van der Rest**: Wij zijn erachter gekomen... Nou ja, dat weten wij natuurlijk wel... Er is hier een hele tijd geleden aardgas gevonden. In 1997 is ermee aangevangen dat aardgas te produceren, boven de grond te halen. Dat veld raakt nu leeg. Het is het kleine veld bij Barendrecht, bij IKEA, om het zo maar te zeggen. Dat leidt tot nadenken over wat gedaan kan worden met dat lege veld. Ondertussen hebben wij natuurlijk in de wereld al gezien dat er allerlei projecten zijn waarbij de CO₂ in een dergelijk leeg gasveld wordt opgeslagen. Dat heeft ons ertoe gebracht ons af te vragen of dat in Nederland ook mogelijk zou zijn. Vandaar dat wij het project gestart zijn met bestuderen of CO₂-opslag hier ook zou kunnen plaatsvinden.

De heer **Louter**: Wat is het belang van Shell hierin?

Mevrouw **Van der Rest**: Er wordt veel over afvang en opslag gepraat. Wij willen hier demonstreren dat het veilig en verantwoord kan gebeuren.

De heer **Louter**: Zal Shell er geld mee verdienen?

Mevrouw **Van der Rest**: Nee; nee; nee.

Mevrouw **Van der Rest**: Het is een project...

De heer **Louter**: U wordt niet direct geloofd, maar u krijgt wel gelegenheid om het uit te leggen.

Mevrouw **Van der Rest**: Nee, het is een project waar alleen maar geld bijgelegd moet worden. Dat is nu eenmaal zo. Wij verdienen er niet aan.

De heer **Louter**: Is het wel een investering in de toekomst? Denkt u er later iets mee te kunnen doen? U zult het toch niet alleen maar doen vanuit het uitgangspunt maatschappelijk verantwoord te ondernemen?

Mevrouw **Van der Rest**: Nee. Kijk het punt is – zoals de heer Bolscher al heeft gezegd – dat er een klimaatverandering gaande is. Wij zetten in op duurzame energie. Wij hebben samen met Nuon windparken op zee gebouwd. Wij zetten in op energiebesparing, op de raffinaderij en op de fabrieken in Moerdijk. De derde loot aan deze stam is opslag van CO₂. Dat willen wij hier gaan demonstreren.

De heer **Louter**: U zegt dat u het hier wilt gaan demonstreren. Waarom deze locatie?

Mevrouw **Van der Rest**: Bij de aanvang van een dergelijk project is het gewenst in vrij korte tijd resultaten te zien. Het veld bij Barendrecht is een klein veld. Er kan 1 miljoen ton CO₂ in. Om aan te duiden hoeveel dat is: wij hebben een fabriek op de raffinaderij van Pernis die er een jaar over doet om die hoeveelheid te produceren. Gedeeltelijk gaat de CO₂ nu gewoon de lucht in. Gedeeltelijk gaat het nu naar de tuinders en naar de frisdrankindustrie. Dan houden we nog steeds een deel over. Dat willen wij hier in het Barendrechtveld injecteren.

De heer **Louter**: Die frisdrankindustrie intrigeert mij. Gaat het dan om de bubbels?

Mevrouw **Van der Rest**: Ja, de bubbels van Coca Cola, champagne en bier. Dat is allemaal CO₂.

De heer **Louter**: Ik ben een leek. Scheikunde was een slecht vak van mij. CO₂... Ik weet er iets van... Kunt u vertellen wat het is? Het is een gas. Wat doet het en zijn er risico's aan verbonden? Moet je ervoor uitkijken?

Mevrouw **Van der Rest**: CO₂ is een gas dat gevormd wordt op het moment dat je aardgas, kolen, benzine of diesel verbrandt. Dat gas komt in de lucht en veroorzaakt het broeikasprobleem en de klimaatverandering. Vandaar dat wij er iets aan willen doen. CO₂ is op dit moment in de atmosfeer aanwezig. U en ik ademen het in, maar wij ademen het ook uit, want het is ook een verbrandingsproduct van ons eigen lichaam. Bij deze concentraties kan het in de atmosfeer niet zoveel kwaad. Als echter de concentratie heel erg hoog wordt – ongeveer een factor honderd hoger dan nu – dan kan het gevaarlijk worden. Het gas is niet explosief zoals aardgas en het is niet brandbaar, dus wat dat betreft is het een stuk minder gevaarlijk dan aardgas.

De heer **Louter**: In welk opzicht is CO₂ dan wel gevaarlijk? Het is niet brandbaar, zegt u. Kunt u uitleggen wat het gevaar is van CO₂?

Mevrouw **Van der Rest**: Het gevaar van CO₂ is dat als dat gas in te hoge concentraties aanwezig is, het zuurstof uit de lucht verdringt. In dat geval zouden wij te veel CO₂ inademen en dat kan verstikkend zijn.

De heer **Louter**: Is dat dan in een gesloten ruimte of ook in de open lucht?

Mevrouw **Van der Rest**: Om die hoeveelheid te krijgen moet eigenlijk eerst begonnen worden in een gesloten ruimte, anders kan de concentratie zich niet opbouwen. Er moet sprake zijn van een plaats waar het niet waait en waar het niet weg kan. Daar zou het kunnen gebeuren.

De heer **Louter**: Wij komen straks terug op dit thema. Even praktisch: is het project al begonnen? Dat is een van de vragen van mensen. Zij zien iets gebeuren met leidingen.

Mevrouw **Van der Rest**: Nee. Wij zijn nog niet begonnen. Wij gaan pas beginnen als de vergunningen binnen zijn. Dan pas kunnen wij zeggen of wij doorgaan of niet.

De heer **Louter**: Dan een vraag die velen bezighoudt. Stel dat er iets misgaat – we weten niet of dat kan, maar stel... – is Shell dan aansprakelijk? Shell is de initiatiefnemer.

Mevrouw **Van der Rest**: Ja, dan zijn wij aansprakelijk; ja.

De heer **Louter**: Ik vind het wel een heel duidelijk antwoord. Wilt u het toelichten?

Mevrouw **Van der Rest**: Misschien mag ik wel iets toelichten. Uit de put in Barendrecht wordt op dit moment aardgas gehaald. U weet: dat wordt al sinds 1997 gedaan en dat gebeurt op een veilige manier. Als er iets misgaat, treden direct alle crisisplannen in werking. Op deze manier zal het ook werken op het moment dat CO₂ wordt geïnjecteerd. Diezelfde leidingen die nu worden gebruikt om aardgas dat 2000 m diep in de grond zit naar boven te halen, worden dan gebruikt om CO₂ naar beneden te pompen tot 2000 m diepte. Wat dat betreft verandert er niet zoveel aan de opstelling die nu al in gebruik is.

De heer **Louter**: De aansprakelijkheid houden wij ook even vast. Daar komen wij straks op terug.

Een aantal eerste vragen heeft u kunnen beantwoorden. Dank u wel. Ik ga door met het bevragen van de heer Arie Deelen. Dank u wel. Tot straks.

De heer Deelen, welkom. U mag zitten of staan, net wat u wilt.

De heer **Deelen**: Ik blijf staan.

De heer **Louter**: Wie bent u en wat is uw rol in het project?

De heer **Deelen**: Ik ben werkzaam bij DCMR Milieudienst Rijnmond en wij zullen als organisatie voor de provincie beoordelen of er voor dit project een vergunning kan worden verleend.

De heer **Louter**: Welke criteria zijn er?

De heer **Deelen**: Uiteraard wordt gekeken naar alle milieuaspecten, maar het is helder dat bij dit onderwerp veiligheid het dominante aspect is. Het betreft de veiligheid van de buisleiding en van de compressie om de CO₂ in de grond te krijgen, maar uiteindelijk ook veiligheid van het geborgen zijn in de ondergrond. DCMR voert deze taak uit tezamen met het Ministerie van EZ omdat het over verschillende vergunningen gaat die tegelijkertijd worden verleend.

De heer **Louter**: Nu is de vraag – nogmaals, ik ben een leek – of u dat echt kunt beoordelen. Is daarvoor de kennis aanwezig? Het is toch een vrij nieuwe ontwikkeling, begrijp ik. Is er echt onmiskenbaar en ontegenzeggelijk op een bepaald moment te constateren dat het veilig is of niet?

De heer **Deelen**: Dat zullen wij zeker proberen. Daarvoor hebben wij onderscheid gemaakt tussen – je zou kunnen zeggen – de fase die nu loopt van het verzamelen van alle informatie die te verkrijgen valt, en de fase van echte besluitvorming die erna komt. In de fase waarin wij nu verkeren – waarin wij dus alle informatie willen verzamelen – is allereerst de milieueffectrapportage belangrijk die Shell heeft laten opstellen. Daarin staan – als het goed is – alle feiten, alle aspecten die relevant zijn bij het in de ondergrond brengen en daar houden van CO₂. Op zichzelf is dat niet genoeg. Wat wij in deze periode ook doen, is om tafel gaan zitten met deskundigen van Shell, onafhankelijke deskundigen van de Gemeente en deskundigen uit onze eigen overheidsorganisaties. Eigenlijk dagen wij de veiligheidsmensen van Shell uit met vragen als: “Is het echt waar wat er in het rapport staat? Als nu eens dit zou gebeuren, of dat?” Dus met een brede groep mensen gaan wij na of echt alles dat in het rapport staat staande blijft als je er kritisch tegenaan kijkt, als je andere veronderstellingen hebt en dergelijke.

De heer **Louter**: Het proces is natuurlijk heel technisch en misschien moet je er heel deskundig voor zijn, maar ik kan mij voorstellen dat het misschien een gerust gevoel geeft als mensen inzicht kunnen krijgen, inzicht in het vraag- en antwoordproces waar misschien ook hun vraag deel van uitmaakt. Komt dat op de een of andere manier een keer op tafel? Kunnen mensen daarover informatie krijgen?

De heer **Deelen**: De vragen zoals die al door de Gemeente zijn gesteld – het toetskader waar Simon Zuurbier over sprak – en andere vragen zoals die hier naar voren komen, worden beantwoord aan de kennistafel, tijdens het gesprek met al die deskundigen. Wij zijn van plan om de vragen en

antwoorden op papier te zetten en op de website te publiceren. Op die manier komen deze voor iedereen – ook de mensen hier in de zaal – beschikbaar. Mensen kunnen dan zelf – naast de vragen die zij gewoon heel primair nu al hebben – ook kijken hoe deskundigen met hun vragen zijn omgegaan. Mensen kunnen zelf beoordelen of de antwoorden bevredigend zijn. Resterende vragen en zorgen kunnen zij – de heer Zuurbier sprak daarover – als reactie naar ons toesturen. Daarvoor hebben zij tot 23 maart 2009 de kans.

De heer **Louter**: Het is goed om daarop in te gaan. Hoe gaat het nu precies verder? Er is vanavond een informatieavond. Er kunnen vragen worden gesteld. Door burgers kan ook – zoals de wethouder zei – op een bepaald moment een zienswijze worden ingediend, dat wil zeggen: een officieel stuk waar de vergunningverlenende instantie rekening mee moet houden bij de vergunningverlening en waarop zij dient te reageren. Zeg ik dat ongeveer goed? Hoe moeten mensen dat doen? Hoe loopt die procedure?

De heer **Deelen**: Heel praktisch: bij de informatiekransen liggen zienswijzenformulieren die mensen kunnen invullen. Dat is een mogelijkheid. De website van de Gemeente biedt een tweede mogelijkheid. Daarop staat keurig een voorgedrukt formulier, evenals op de website van de provincie. Ik adviseer u de formulieren te gebruiken die hier of op de website van de Gemeente zijn te vinden. Daarop staan de naam van het project, het adres en de inzendtermijn vermeld. De inzendtermijn loopt tot 23 maart 2009.

Zodra wij op 23 maart 2009 de verzameling vragen, die wij ook als overheid hebben – ik gaf net al aan dat wij met de deskundigen nagaan op welke punten het MER mogelijk nog aanpassing behoeft – compleet hebben, zullen wij deze inleveren bij de Commissie MER. Dat is een onafhankelijke Nederlandse commissie die in al dit soort processen aan het eind van de rit kijkt of het materiaal dat op tafel is gekomen echt alle feiten bevat en of deze objectief, voldoende diepgaand en voldoende onafhankelijk zijn. Eind april 2009 – er is nu al aan begonnen, maar 23 maart 2009 ontvangt de commissie nog die nadere vragen – zal de Commissie MER aan ons als overheden – maar het is een openbaar stuk voor iedereen – aangeven of dit de feiten zijn waarop de overheid haar beslissing moet nemen.

De heer **Louter**: Ik denk dat de procedure na vanavond duidelijk is. Ik heb hier nog een vraag. Hoe objectief is het proces? Staat het al zo ongeveer vast en wordt ergens naartoe geredeneerd – dat is altijd enigszins de vrees van mensen –, of bestaat ook nog de mogelijkheid dat het project niet doorgaat, dat Gemeente Barendrecht als vergunningverlener zegt de vergunning niet te verlenen?

De heer **Deelen**: De minister heeft – toen zij eind november 2008 de beslissing voor de subsidie nam, voor de tender – heel expliciet tegen de Provincie gezegd: “Ik wil dat jullie nu echt heel kritisch en objectief gaan beoordelen of het echt verantwoord is. Ik wil daar geen uitspraak over gedaan hebben. Ik heb u alleen gezegd dat het geld er eventueel is, maar alleen als het verantwoord is.” Als zodanig voelen wij ons als deskundigen, vergunningverlener, Provincie vrij om kritisch naar het onderwerp te kijken en echt alleen maar tot een positief besluit, een vergunning te komen als wij het gevoel hebben dat alles op tafel is gekomen en als het naar maatstaven van veiligheid verantwoord is.

De heer **Louter**: Bedankt voor dit moment. Ik wil u – de heer Bolscher, mevrouw Van der Rest, de heer Zuurbier en de heer Deelen – vragen om achter de tafel plaats te nemen. U mag er een stoel bij pakken of een kruk, dat zit misschien iets gemakkelijker.

Vragen uit het publiek

De heer **Louter**: Wij zullen proberen om een aantal vragen die leven – wellicht ook onder burgers in deze zaal – met u te bespreken. Een aantal vragen is voorbereid, maar ik wil u toch even gelegenheid geven om vragen te stellen in een korte vragenronde van twee, drie, vier vragen. Misschien zijn er vragen opgekomen die u nu in ieder geval beantwoord wilt hebben.

Publiek: Ik ben bewoner van een buurgemeente, Albrandswaard. Ik werk al vijftien jaar als wetenschapper in Delft en houd mij onder andere bezig met deze materie. Ik ben hier naartoe gekomen omdat er al zoveel zin en onzin is verteld over deze materie en de Barendrechtse feitelijk worden bang gemaakt. Ik kan u verzekeren – vanuit mijn onderzoekswerk – dat u nooit last zult krijgen van CO₂. Geloof mij.

Maar er is een ding. Ik hoop in ieder geval dat het doorgaat, maar dat is mijn persoonlijke mening. De vraag is, vooral bestemd voor de wethouder: Wat is de spin-off voor Barendrecht hiervoor?

De heer **Louter**: De spin-off voor Barendrecht. Daar komen wij op terug.

Iemand wil hierop reageren. U, mijnheer? Wilt u even gaan staan? De akoestiek is goed, werd mij gezegd, dus als u een beetje luid spreekt... Ga uw gang. Wat is uw vraag?

Publiek: Ik ben woonachtig in Barendrecht. Mijn allereerste vraag is voor de heer Bolscher. Ik vind dat hij wat te gemakkelijk voorbij ging aan het feit dat er ook een mogelijkheid is om te injecteren in zeegebieden. De overheid heeft bewust gekozen voor injecteren op het land. Concreet wil ik weten: waarom is nu per se die keuze gemaakt? Het zal wel financieel of technisch zijn.

Ik heb een andere vraag voor mevrouw Van der Rest ofwel de heer Bolscher: In 2007 is het AMESCO-rapport verschenen waarin heel nadrukkelijk is aangegeven om dergelijk injecteren en CO₂-opslag niet in dichtbevolkte gebieden te doen. Nota bene in het allereerste project waarin dit gaat plaatsvinden kiezen de betrokkenen ervoor het in een dichtbevolkt gebied te doen.

De heer **Louter**: Dank u wel. De vraag is duidelijk. Waarom op het land en waarom in een dichtbevolkt gebied, gezien ook dat rapport?

Publiek: Vragen uit het publiek zijn niet te verstaan omdat geen microfoon beschikbaar is. Er zijn heel veel kosten voor deze avond gemaakt. U had moeten zorgen dat de mensen in het publiek ook hoorbaar zijn.

De heer **Louter**: Ik begrijp uw probleem. Wat ik wil proberen te doen, is goed te luisteren en dan de vraag te herhalen. Wat is uw vraag, mijnheer?

Publiek: Ik ben bewoner van Barendrecht. Mijn vraag sluit aan op de opmerking omtrent het AMESCO-rapport, maar specifiek: veiligheid is nooit inherent in die zin dat iets 100% uitgesloten is. U weet zelf het voorbeeld van de spaceshuttle. Ondanks alle knappe koppen kan het misgaan. Mijn concrete vraag is: als het misgaat... Is er een simulatie gedaan met betrekking tot de concentratie CO₂ gelet op de bevolkingsdichtheid in de omgeving? Waar ligt de grens, welke diameter, welke windsnelheid, enzovoorts? Kortom, een analyse van de risico's.

De heer **Louter**: Is er een simulatie gedaan voor het geval er toch iets misgaat?

Uw vraag nog?

Publiek: Ik heb een andere vraag. Ik ben verbaasd over het feit – maar ik weet niet of dat normaal is – dat Shell als belanghebbende de MER-rapportage kan opstellen. Ik vraag mij af of dat gebruikelijk is. Aan de andere kant wordt er gesproken over de kennistafel. Ik heb gehoord dat er ook een onderhandelingstafel is, dat is iets anders. Ik wil weten wie er aan welke tafel zitten en hoe dat te scheiden is.

De heer **Louter**: Ik wil even de vragen herhalen. De vraag van u was: Waarom op land en gezien het AMESCO-rapport in dichtbevolkt gebied? Ik wil de heer Bolscher en misschien mevrouw Van der Rest vragen om daarop in te gaan.

Is er een simulatie gedaan? Die vraag wil ik ook in ieder geval voorleggen aan mevrouw Van der Rest.

Uw vraag over het initiatief voor de MER-rapportage wil ik stellen aan de heer Deelen. Het uitvoeren van de MER. Is het normaal dat het op die manier gebeurt?

U nog een vraag? Een klein vraagje, aanvullend?

Publiek: Een heel klein vraagje aan mevrouw Van der Rest. Op de website van Shell Nederland staat, ik citeer: "Is CO₂ gevaarlijk? CO₂ is een gas dat kleurloos, reukloos en smaakloos is, maar, wat vooral van belang is, dat niet giftig is." Waarom zit u hier?

De heer **Louter**: Het gevaar van CO₂.

De heer **Louter**: De spin-off voor Barendrecht en de vraag "Is er een onderhandelingstafel?" Eerst de heer Bolscher. Ik kom even naast u staan. Waarom op land? Waarom is dat beleid? Kan het niet anders? Is het nodig?

De heer **Bolscher**: Een heel redelijke vraag. Ik heb het al in het begin gezegd: het is en-en. Het klimaatprobleem is heel groot. Wij hebben alle oplossingen nodig. Een deel van onze gasvelden bevindt zich op zee en een deel bevindt zich op land. Beide opties zijn heel hard nodig. Op zee is al een ervaring opgedaan met vergunningprocedures en hoe dat te organiseren. Op land hebben wij die plekken ook heel hard nodig. U vraagt: "Waarom onder een dichtbevolkt gebied, waarom niet onder een dunbevolkt gebied?" Ik heb al aangegeven: of er 2 mensen boven wonen of 20.000 mensen, het moet veilig zijn.

De heer **Louter**: De vraag van de spreker die refereerde aan het AMESCO-rapport. Kent u dat rapport?

De heer **Bolscher**: Ja, dat is een bekend rapport van een aantal jaren geleden. Op dit moment hebben wij – zeg maar – een procedure in werking gesteld. Wij hebben gevraagd wie er goede opties heeft om CO₂ in de grond op te slaan en welke bedrijven dat kunnen en willen. Shell is met de keuze voor dit veld gekomen om een aantal praktische redenen. Ik denk dat mevrouw Van der Rest dat zo meteen zelf het beste kan toelichten. Wij hebben gezegd vooral te kijken of daar geen enkel gevaar voor de bewoners uit voortkomt.

De heer **Louter**: Wilt u de vraag nog even aanscherpen? Die mogelijkheid is er, zodat hij wel wordt beantwoord.

Publiek: Of er 2 of 20.000 mensen wonen, doet er helemaal niet toe. Waarom wordt juist bij het allereerste project niet gekozen voor een onbevolkt in plaats van een dichtbevolkt gebied?

De heer **Bolscher**: Daarop is het wat flauwe, maar simpele antwoord dat wij in Nederland geen onbevolkte gebieden hebben. Gasvelden zijn grote gebieden. Er wonen altijd mensen in Nederland. De natuur heeft de plaats van de gasvelden bepaald. Die hebben wij niet helemaal in de hand.

De heer **Louter**: U geeft wel antwoord. U bent niet helemaal overtuigend, maar dat zal vanavond ook niet lukken, denk ik.

Hebt u wel antwoord gehad op uw vraag?

Publiek: Waarom zegt het Ministerie of Shell niet gewoon dat het de goedkoopste oplossing is.

De heer **Louter**: Wat vroeg u? Is het een goedkope oplossing? Is het de goedkoopste oplossing?

Mijnheer Zuurbier wil daarover iets zeggen.

De heer **Bolscher**: Daarover gaan wij niet. Ik denk dat er een aantal argumenten is. Ik denk dat het met de karaktereigenschappen van het veld te maken heeft en met bestuurlijke en economische argumenten. Ik denk dat dat wel reëel is: er zijn economische argumenten, maar ook een heleboel andere.

De heer **Louter**: De heer Zuurbier wil hier ook iets over zeggen.

Publiek: Is het niet zo dat het daar moet plaatsvinden omdat de infrastructuur er al ligt?

Publiek: Ja, natuurlijk!

De heer **Louter**: De heer Zuurbier zal daarop ingaan.

De heer **Zuurbier**: Dat wil ik nu juist vertellen. Shell Pernis stoot 1.000 ton per jaar uit aan zuivere CO₂. Dit gasveld dat over een paar jaar leeg is, is toevallig heel klein en het gaat om een afstand van maar 18 km. Vanuit de optiek van het Rijk om een proef te stimuleren, zijn de geografische omstandigheden in feite leidraad geweest voor deze keuze. Tweede punt: iemand heeft mij gevraagd of er een spin-off is voor Gemeente Barendrecht. Absoluut niet. Het enige waarmee wij bezig zijn, is de zorg voor de veiligheid en een keuze op basis van feiten en cijfers. Is er een onderhandelingstafel? Nee, mevrouw. Dat is een verkeerde naam. Er is een overlegtafel. Wij hebben als gemeente in ons

toetskader veertig criteria, eisen, gesteld waaraan het project dient te voldoen. Daaraan zullen vele overheden moeten voldoen en dan wordt overlegd over de vormgeving.

De heer **Louter**: Ik kom zo bij u terug, een ogenblikje. Er was namelijk een vraag gesteld, ook aan u. Waarom op land? AMESCO 2007? Simulatie? Dat vond ik ook een goede vraag.

Mevrouw **Van der Rest**: Over simulatie kan ik heel kort zijn. Wij hebben in Nederland bepaalde gewoonten, conventies. Dat zijn allemaal vastgelegde procedures die wij moeten volgen om na te gaan wat er gebeurt als er gas ontsnapt. Dus het zijn allemaal vastgelegde procedures. Die zijn in het MER-rapport beschreven. Er staan plaatjes in van wat er kan gebeuren. Die studies heeft Shell niet zelf gedaan. Dat heeft ingenieursbureau Oranjewoud gedaan. Deze studies worden in de eerste plaats weer gecontroleerd door de Commissie MER, of het onderzoek voldoende is en of het goed gedaan is. Vervolgens zullen de studies nog een keer door de vergunningverlener worden bestudeerd om te kijken of het onderzoek goed gedaan is en of alle regels zijn gevolgd.

De heer **Louter**: Daar zit geen simulatie bij?

Mevrouw **Van der Rest**: Simulaties maken er deel van uit. Er is een simulatie van de situatie dat er een gat in de leiding komt. U kunt het op de plaatjes zien die bij de kramen liggen. Er is een profiel gemaakt van de concentratie en het verloop van de situatie. Die simulaties zijn inderdaad gemaakt.

De heer **Louter**: Dan was er nog een vraag over de MER. Hoe komt het nu dat Shell de MER, de milieueffectrapportage, maakt? Is dat normaal? Is dat gebruikelijk?

De heer **Deelen**: Ja, dat is normaal. Degene die het initiatief neemt, geeft inderdaad opdracht om de MER op te stellen. Er gaat wel altijd iets aan vooraf. De overheid geeft aan waaraan de MER moet voldoen, aan welke eisen, op welke onderwerpen de rapportage moet ingaan, hoe diepgaand het moet worden, welk soort wetenschappelijke kennis erbij moet worden betrokken. Dat is de start. Daarna laat de initiatiefnemer – in dit geval Shell – inderdaad een rapport opstellen. Zoals ik aangaf wordt dat niet voor zoete koek aangenomen. Daar wordt naar gekeken. De vraag wordt gesteld of het rapport objectief is, of het volledig is, et cetera. Dat eindigt uiteindelijk bij de Commissie MER die dat uiteindelijk beoordeelt.

Op zich de start... Ja, de initiatiefnemer zorgt er binnen de opdracht die de overheid geeft – hier moet het rapport aan voldoen – voor dat het rapport op tafel komt.

De heer **Louter**: Nog een ronde vragen... U moet even gaan staan. Dat werkt het beste.

U krijgt zo het woord en daarna krijgt u het woord.

De heer **Louter**: U komt daarna aan de beurt. Dank u wel.

Publiek: Ik heb het gevoel dat bij Shell geen eenduidigheid bestaat over wie aansprakelijk is. Deze week heb ik een functionaris van Shell op televisie gehoord die zei dat Shell na afsluiting van het project niet meer aansprakelijk is. Een heel vreemde instelling, maar goed: het gebeurt wel.

Wat mij opvalt, is dat een enigszins rare volgorde is gekozen om eerst een wijk te bouwen, daar een heleboel mensen huizen te laten kopen van behoorlijk hoge bedragen en vervolgens die mensen – die hun hele leven moeten werken om daar te mogen wonen – te confronteren met een probleem dat natuurlijk vooral emotioneel enorm groot is. Omdat ik een leek ben, geen wetenschapper, is het emotioneel wat er gebeurt, wat de meeste mensen vinden. Het is heel raar dat deze volgorde is gekozen. Het is onvoorstelbaar om dit zo te bedenken. Ik vind het nergens op slaan.

De heer **Louter**: Ik wil er twee onderwerpen uit halen: de aansprakelijkheid – die vraag is voor mevrouw Van der Rest – en de gevolgen. U wijst op de huizen. Er zijn veel vragen gesteld over huizenprijzen en dergelijke. Wat zijn daarvoor de consequenties?

Misschien moeten wij toch een afspraak maken. Wij kunnen het inspreken niet beter laten verlopen dan nu. Er is een microfoon. Als u wilt gaan staan, dan probeer ik u zo goed mogelijk te woord te staan, de vraag nog een keer te herhalen en op die manier zo goed mogelijk door deze avond te komen. Ga uw gang.

Publiek: Stellen wij de vervuiling nu niet uit en schepen wij de generaties na ons niet op met een levensgroot probleem?

De heer **Louter:** Is dit niet gewoon uitstel van vervuiling? Een goede vraag, die ik aan de heer Bolscher wil stellen.

Publiek: Mevrouw Van der Rest spreekt over een simulatieplan. Het is blijkbaar uit de simulaties bekend wat de concentraties zijn in geval van een blow-out. Het is ook bekend dat bij concentraties van 5% verstikking optreedt en dat dat bij 10% ook dodelijk is. Ik wil graag van u weten: is uit een simulatie bekend hoe groot de blow-out is, welk gebied wordt bestreken en welke concentraties zich daarbij voordoen? Informatie daarover zou veel onrust wegnemen.

De heer **Louter:** Blow-outgebied en de concentraties.

Uw vraag alstublieft.

Publiek: Ik woon in Carnisselande. Uw laatste vraag bij de inleiding aan de heer Bolscher was wat de minister zou doen als de gemeente “nee” tegen het project zegt. De heer Bolscher gaf een heel erg lang antwoord, maar beantwoordde uw vraag niet. U liet hem gaan!

De heer **Louter:** Dus u wilt die vraag nog een keer aanscherpen? Zullen wij daar dan eens mee beginnen?

Wat gebeurt er als de minister en de gemeente het niet met elkaar eens zijn?

De heer **Bolscher:** U vraagt mij wat de minister zal doen. Dat weet ik natuurlijk niet. Ik kan wel zeggen welke opties zij heeft. Zij heeft als de lokale... Nee, eerst maar de vergunningen. Als uit de vergunningen blijkt dat het niet veilig is, zal de minister NIET overgaan tot doorzetten van dit project. Dan zal zij het geld daarvoor niet beschikbaar stellen. Dat is – zeg maar – het gemakkelijke scenario. Als uit de vergunningen blijkt dat alle vergunningverleners het veilig achten, maar dat de lokale politiek stelt zich daarmee unheimisch te voelen, dan moet de minister een beslissing nemen. Nogmaals: de minister gaat daarover, niet ik.

De heer **Louter:** Ik weet niet of het heel veel duidelijker is geworden, maar dat is in ieder geval het antwoord dat de heer Bolscher nu kan geven. Misschien toch even... Er is gevraagd – en dat is meer een beleidskwestie – : “Stel je de vervuiling niet gewoon uit? Is het wel zinvol om dit project uit te voeren?”

De heer **Bolscher:** Daar is heel goed naar gekeken. Het moet natuurlijk niet zo zijn dat wij het klimaatprobleem voor de generaties na ons willen voorkomen en daarmee een nieuw probleem voor generaties opleveren. Het moet zo zijn dat als CO₂ onder de grond opgeslagen wordt, het daar voor tienduizenden jaren moet blijven zitten. De grote bedoeling is dat wij na een jaar of veertig, vijftig voldoende duurzame energie kunnen opwekken en dat wij over een paar honderd jaar een heel ander soort samenleving hebben waarin het hele probleem geen issue meer is. Als dan over een paar honderd jaar een klein beetje CO₂ zou uitsijpelen – wat absoluut niet de bedoeling is – dan is dat geen probleem meer voor het klimaat. Het klimaatprobleem hebben wij dan op een andere manier opgelost, namelijk met duurzame energie. Dat is de echte oplossing.

De heer **Louter:** Ik heb het gevoel dat het vooral ook gaat om veiligheidsrisico's op de langere termijn. Creëer je niet een veiligheidsrisico dat op de langere termijn misschien helemaal niet nodig is?

De heer **Bolscher:** De veiligheid moet heel goed worden beoordeeld, maar de verwachting is dat als de CO₂ eenmaal in de grond zit, er dan nauwelijks nog veiligheidsrisico's zijn. Dat moeten de kennistafel en de Commissie MER goed uitzoeken. Dat is wel wat wij hopen en enigszins verwachten. Nogmaals, het moet in de procedures duidelijk worden. Als het risico bestaat dat de CO₂ er over 100, 150 of 200 jaar alsnog uit kan komen, dan moeten we het project niet uitvoeren.

De heer **Louter:** Duidelijk. Ik ga naar aansprakelijkheid. Ik kom zo bij u... Een duidelijke vraag: is Shell nu aansprakelijk of niet?

Mevrouw **Van der Rest:** Op het moment dat Shell nog bezig is met de productie van aardgas, dus nu, en ook op het moment dat wij bezig zijn met het injecteren van de CO₂, zijn wij verantwoordelijk voor

alles wat daar gebeurt. Dat is heel duidelijk. Nu is het op een gegeven moment zo dat de putten heel veilig zijn afgesloten... De put is dan afgesloten. De CO₂ zit erin. Wij sluiten alles af. Dan doet zich op een gegeven moment de vraag voor wie er daarna nog verantwoordelijk voor is. Dan is het voor te stellen dat dat heel goed moet worden geregeld. Daarvoor wordt momenteel wetgeving voorbereid. Het ziet ernaar uit dat degene die de CO₂ in de grond heeft gepompt nog tien jaar na de injectie verantwoordelijk is, aansprakelijk is, maar dat daarna het Rijk het overneemt. Waarom is dat zo gedaan? Een Shell kan ook failliet gaan.

Ja, zo erg is het hoor! Shell kan failliet gaan.

Wacht even... Stel dat niet Shell, maar een andere operator het project uitvoert. Die kan failliet gaan. Als dan niet van tevoren is geregeld wie de aansprakelijkheid overneemt – over honderd jaar, over tweehonderd jaar, over vijfhonderd jaar – dan valt er een gat. Dan is er op een gegeven moment niemand meer aansprakelijk. Vandaar dat er goed geregeld moet worden dat tien jaar – dat is nu de veronderstelling – na het injecteren het Rijk deze verantwoordelijkheid overneemt.

De heer **Louter**: Er is ook nog een vraag gesteld over de blow-out. Is er op basis van een simulatie iets te zeggen over het gebied dat dan op de een of andere manier wordt bereikt?

Mevrouw **Van der Rest**: Ja, onderzoek daarnaar hoort ook bij de simulatie die wij hebben gedaan. Dat is een verplichting die bij elk groot project in Nederland geldt. Wat er dan gebeurt? Er wordt nagegaan hoeveel gas zou kunnen ontsnappen. Dat in de eerste plaats. In de tweede plaats wordt er gekeken naar de kans dat deze situatie zich zou voordoen. Beide berekeningen worden bij elkaar gevoegd. Dan wordt er gekeken naar – wat wij noemen – een risicocontour. Het meest belangrijke punt daarbij is: als ik op een plaats veertig jaar blijf staan, 24 uur lang, wat is dan de kans dat ik zou overlijden? Dat is de vraag die dan wordt gesteld. Die contour wordt met de simulaties uitgerekend. Het blijkt dat die contour op het injectiepunt van Barendrecht ligt. Dus hij komt niet buiten het hek.

De heer **Louter**: Niet buiten het hek. Dat is in ieder geval het resultaat van de simulatie.

Mevrouw **Van der Rest**: Dat is het resultaat van de simulatie. U kunt het opzoeken. Het resultaat van deze berekeningen is weergegeven met de rode contouren op 'al die plaatjes'. U kunt het voor verschillende aannamen nakijken in de milieueffectrapportage.

De heer **Louter**: Er is ook iets gezegd over huizenprijzen. Dan ga ik naar de wethouder. Mensen zijn bezorgd dat het project op de een of andere manier invloed heeft op hun woongenot, maar misschien ook op de huizenprijzen, de toekomstige waarde, et cetera. Heeft de gemeente daar een beeld van en hoe zal daar eventueel mee worden omgegaan?

Publiek: De vraag betreft eigenlijk de volgorde die gekozen is: eerst huizen bouwen, eerst de wijk aanleggen en dan pas dit project.

De heer **Louter**: Waarom is deze volgorde gekozen?

De heer **Zuurbier**: Toen de gemeente vijftien jaar geleden besloot te beginnen met een wijk, was CO₂-opslag nog nauwelijks een bekend fenomeen. Er is niemand die daarmee op dat moment rekening kon houden. Er is een volkshuisvestingsprobleem opgelost en er leven nu gelukkig 21.000 nieuwe Barendrechtse naar hun zin. Dat is mijn antwoord.

Verder is het kopen van een huis – zoals alle mooie dingen – emotie, dus denk ik inderdaad, als leek, dat er sprake zal zijn van waardevermindering. Toch laat ik het uitzoeken. Ik laat het uitzoeken door een stichting die er ervaring mee heeft hoe het uitwerkt als in de omgeving van woningen in de ruimte wordt gemorrelt. Dat is een van de van de vele vragen die wij gesteld hebben richting vergunningverlener en Rijk: als objectief een waardedaling wordt vastgesteld, wie draait er dan voor op? Het is uiteraard de bedoeling van de gemeente dat klip en klaar duidelijk wordt hoe mensen voor een vergoeding in aanmerking kunnen komen. Daarvoor heeft de gemeente de hulp van een deskundige ingeroepen.

De heer **Louter**: Misschien komen wij hier zo nog op terug.

Ik wil proberen een aantal mensen boven te bereiken. Die kan ik haast niet zien. Het zou jammer zijn als u geen gelegenheid krijgt vragen te stellen. U heeft een vraag? Wilt u even gaan staan?

Publiek: Waarom zijn er geen deskundigen aanwezig die tegenstander van dit project zijn?

De heer **Louter:** Daar zal de wethouder straks antwoord op geven.

U daarboven wilt ook een vraag stellen, zag ik. Die mevrouw daar eerst en dan de mijnheer in het rode jasje. U mevrouw, met uw papier. Ga uw gang.

Publiek: Heeft u enig idee wat het gevolg is van een iets te hoge concentratie CO₂?

De heer **Louter:** Heeft u enig idee wat een iets te hoge concentratie CO₂ betekent?

Publiek: Ik heb nog een tweede vraag. Is het bekend dat de aardbeving bij Roermond en Venlo hier een schok heeft gegeven en scheuren in de omgeving van Leiden en Haarlem?

De heer **Louter:** Wat zijn de gevolgen van een aardbeving, ook elders, voor de situatie in Barendrecht?

Publiek: Twaalf jaar geleden stond ik hier toen wij gas gingen winnen in Barendrecht. Er werd toen eigenlijk beloofd dat na tien of twaalf jaar de putten zouden verdwijnen. Het afvalverwerkingsstation daar bij IKEA zou ook weggaan. Nu hebben wij voortschrijdend inzicht gekregen. CO₂ is afvalgas, maar dat is helemaal niet zo. Vorige week was ik in het Westland, bij de glastuinbouwers. Die kopen CO₂ 's zomers als ze zelf niet stoken. Daar betalen zij voor. Shell heeft 500 klanten, maar er zijn 1.500 klanten beschikbaar en de pijpleiding ligt er al.

De heer **Louter:** Wat wilt u vragen?

Publiek: Ik heb geen vraag. Het is een mededeling. Het is natuurlijk leuker om voor 1.500 klanten te presteren. Over een paar jaar wordt – als gevolg van toegenomen inzicht – CO₂ uit de put gehaald en verkocht aan de tuinders in het Westland.

De heer **Louter:** Daarop straks graag een reactie, en ook op de vragen over de afwezigheid van andere deskundigen, gevaren zoals een aardbeving en over een mogelijk zinloze bezigheid omdat op termijn de CO₂ weer uit de put wordt gehaald.

U nog? Ja, en dan daarachter en dan gaan we verder met de beantwoording.

Publiek: Ik werk zelf bij het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Ik woon in Barendrecht. Mevrouw Van der Rest vertelde net dat de risicocontouren niet buiten de huidige omheining van de winlocaties komen. Dat is in Ziedewei niet het geval. Wat belangrijk is voor mij en voor alle mensen hier – ik ben wel thuis in de materie – is echter niet zo zeer wat er gebeurt op de injectielocatie, maar hoe het met onze veiligheid, de groepsveiligheid en de verantwoording daarvan is gesteld. Kunt u daarover misschien meer duidelijkheid geven?

De heer **Louter:** De groepsrisico's en de verantwoording daarvan, wilt u daar nog op ingaan? Een vraag nog en dan gaan we over tot beantwoording. Anders raken wij de draad kwijt.

Publiek: Ik wil graag weten of elders in de wereld ervaring is opgedaan met dergelijke proeven. Het geeft ook wat rust als bekend is hoe het daar heeft uitgepakt. Ik wil ook graag weten welke ervaring Shell op dit moment heeft met gas uit de grond halen en wat de ervaring is met het injecteren.

De heer **Louter:** Ik ga eerst naar de heer Zuurbier om te vragen waarom hier alleen deze deskundigen zitten.

De heer **Zuurbier:** Wij hebben contact gezocht met diverse milieuorganisaties. Greenpeace is uitgenodigd om informatie te geven. Wij hebben de Stichting Natuur en Milieu uitgenodigd. Deze stichting gaf aan dat het weinig zin had om te komen, omdat zij in principe geen tegenstander van CO₂-opslag is, als maar gelijktijdig zwaar wordt ingezet op alternatieve energievoorziening. Wij hebben Milieudefensie uitgenodigd. Het bleek dat deze organisatie het niet kon bemensen. Wij hebben ons wel ingespannen – dat was een verzoek van de fractievoorzitters in de gemeenteraad – om ook tegengeluid te laten horen. Overigens moet ik er wel bij zeggen – dat is misschien niet zichtbaar – dat tegengeluid wel degelijk deel uitmaakt van de gemeentelijke aanpak. Wij hebben daarvoor onze deskundigen geselecteerd.

De heer **Louter**: De vragen over de risico's, giftigheid en gevaar... en wat als er een aardbeving komt? Het is misschien niet zo deskundig bedacht, maar we kunnen ons er altijd wel een beeld bij vormen dat zoiets zou kunnen gebeuren. Wordt die vraag ook meegenomen? Die vraag wil ik straks ook aan de vergunningverlenende instantie stellen.

Mevrouw **Van der Rest**: Een mevrouw vroeg: "Kunt u zich een beeld vormen van wat er gebeurt als de CO₂-concentratie te hoog wordt?" Daar zijn allemaal studies naar gedaan. Wat er gebeurt, is dat – ik zei al – de CO₂ dus de zuurstof verdringt uit de lucht en dan vindt verstikking plaats. Het eerste wat een mens zal merken is duizeligheid en hij zal de gedachte krijgen even te moeten gaan liggen. Dat is dus wat er in eerste instantie gebeurt.

De heer **Louter**: Ik wil toch nog even ingaan op de effecten die zich voordoen op het moment van bijvoorbeeld een aardbeving. Wordt dat meegenomen? Is daarvan iets bekend?

De heer **Deelen**: Een aantal aspecten van veiligheid komen aan de orde: aardbevingen, niet alleen het risico voor een individu, maar ook voor de groep. Dat zijn allemaal vragen die wij op dit moment als overheden met onze eigen deskundigen aan de Shell-organisatie stellen. Een aardbeving is inderdaad een aspect dat in de MER wordt behandeld en geanalyseerd. De conclusie die daar wordt getrokken is dat dat niet het effect heeft dat daarmee de CO₂ weer uit de ondergrond kan komen. Wij stellen ons echter – ook als overheid – de vraag of echt alle kennis op tafel is gekomen en of dat an sich waar is. Die vraag zijn wij op dit moment, voor u en met u, aan het beantwoorden.

Over de andere vraag, aangaande Ziedewei en de verspreiding: dit maakt deel uit van de MER, maar wij berekenen het opnieuw. Stel nu dat er inderdaad toch iets vrij zou komen en stel dat het hele windstille omstandigheden zijn, zodat het gas blijft hangen. Er wordt als het ware geprobeerd het maximum van een ongelukje voor te stellen. Wat zou de uitkomst dan kunnen zijn? Wij zijn nu – het is in de MER al gebeurd, maar wij doen het zelf als overheid opnieuw – bezig om te berekenen hoe hoog de concentratie wordt en hoe ver het gas zich verspreid. Wij doen dit om zeker te weten of het antwoord dat de MER op dat punt geeft – "Nee, het zal op dat moment geen schadelijke gevolgen voor de bevolking hebben" – het goede antwoord is. Of wij dat zo doen, de calamiteiten bekijken en als het ware de lastigste situaties bedenken? Ja, dat doen wij momenteel allemaal.

De heer **Louter**: Er was nog een vraag gesteld... Ja, ik kom zo nog...

Publiek: Wat de wethouder daarnet zei, klopt: mensen die ertegen zijn, zijn niet aanwezig. Het klopt dat de Zuid-Hollandse Milieufederatie geen menskracht heeft om hier aanwezig te zijn. Het zou de wethouder echter sieren als hij wel zou zeggen dat deze organisatie pertinent op het project tegen is. Ik heb ook geen antwoord gekregen op mijn vraag.

De heer **Louter**: Wat was de vraag?

Publiek: Er werd verteld over de kennistafel en de onderhandelingstafel die een overlegtafel is. Waar het echter om gaat is welke mensen aan welke tafel zitten en hoe dat is gescheiden.

De heer **Louter**: Ik verzoek de heer Zuurbier om straks op deze twee vragen in te gaan, maar er is ook nog een vraag gesteld over de tuinders. Die vraag leg ik voor aan mevrouw Van der Rest.

Mevrouw **Van der Rest**: Er was ook nog een vraag of CO₂-opslag ergens anders wordt toegepast. In de MER staan 22 voorbeelden van andere CO₂-injectielocaties op de wereld. Daarvan is er een – en dat zal u misschien aanspreken - in Denver, Texas. Daar zijn een stuk of vijf, zes injectieputten middenin de stad. Dat zou dus een situatie zijn. Deze is in zoverre niet zo vergelijkbaar omdat daar de compressor de CO₂ aanvoert bij 200 bar. Dat is veel hoger dan dat hier gaat gebeuren. 200 bar wordt daar door de stad vervoerd en ter plekke geïnjecteerd.

De heer **Louter**: Het is niet mogelijk alle vragen vanavond te beantwoorden. Er staan namelijk nog een paar honderd mensen te wachten. De formule van deze avond was om een begin te maken met het informatieproces en om u de gelegenheid te geven op de informatiemarkt uw specifieke vragen te stellen. U kunt uw vragen ook schriftelijk en via het informatiecentrum stellen. Dat alles is erop gericht u de mogelijkheid te geven om eventueel uw zienswijze te geven en die te onderbouwen. Ik moet qua tijd streng zijn. Er komt nog een laatste ronde voor een drietal vragen. Ik vraag de wethouder om nog even op de vragen van deze mevrouw in te gaan. Daarna moeten wij deze sessie beëindigen.

U, mijnheer?

Publiek: Shell heeft aangegeven alleen met het project te willen doorgaan als het de goedkeuring heeft van de Barendrechtse bevolking en er een draagvlak voor is. Vanavond is duidelijk geworden dat er geen draagvlak is.

De vraag is: voeg nu de daad bij het woord en stop met het project.

Publiek: Er werd gesproken over succesvolle projecten op de Noordzee. Onder wiens regime zijn die uitgevoerd?

De heer **Louter:** Een duidelijke vraag.

Publiek: Bij het Sleipnerveld zijn moeilijkheden geweest. Alle meetresultaten waren onvoldoende om lekkages vast te stellen. Dit is alleen gebeurd door mensen die het zagen vanaf een naastgelegen platform.

De heer **Louter:** U vraagt naar de ervaringen met het Sleipnerveld. Dank u wel.

Publiek: Er wordt veel gesproken over technische aspecten. De gemeente wil proberen goed tegenspraak te kunnen geven. Vandaar het toetskader. Dat is fantastisch. Ik vind dat de gemeente dat geweldig doet, maar er zijn een heleboel aspecten. Het emotionele aspect is onderbelicht gebleven. Mensen zeggen wel eens dat de beste plaats om te wonen naast een kerncentrale is, maar als ik hier vraag wie er naast een kerncentrale wil wonen, steekt niemand zijn vinger op. Ik weet uit eigen ervaring – ik heb een paar jaar geleden in Rozenburg een studie gedaan – ik heb toen ook mensen geïnterviewd – naar de relatie tussen de chemische industrie, waar dat dorp geheel door omringd is geraakt in de afgelopen jaren, en hun eigen bevinden van veilig voelen. Al die mensen – bij 85% leeft het – zijn bang voor de grote klap. U kunt dat verifiëren bij de burgemeester van Rozenburg, die ook aan dat onderzoek heeft meegedaan.

De heer **Louter:** Had u een vraag? Wilt u iets meegeven?

Publiek: Wat hier nu gebeurt, is dat uiteindelijk de minister een besluit zal nemen en zegt dat het zo belangrijk is voor B.V. Nederland om straks al die gasproducten op de Noordzee te gaan exploiteren – dat is mooi, Nederland als CO₂-rotonde – dat een dergelijk proefproject door moet gaan. Voor Shell is het hoogst interessant, want iedere ton CO₂ is 16 euro. Dat bedrag kan straks worden bespaard.

Is de gemeente Barendrecht van plan om op een gegeven moment onder de bevolking een stemming te houden over dit project en die aan de minister te presenteren om duidelijk te laten zien, zonder enige twijfel, dat de bevolking van Barendrecht mordicus tegen dit project is?

De heer **Louter:** Ik zal ten slotte – het is onbevredigend voor de mensen die nog een vraag hebben, maar er zijn op allerlei plekken mogelijkheden om door te praten – aan iedere spreker gelegenheid geven voor een reactie. Ik eindig bij de wethouder. Zij kunnen dan nog even deze laatste ronde vragen goed beantwoorden.

Er is iets gezegd over een ander veld. Kunt u daar iets over vertellen? Geeft deze laatste ronde u nog aanleiding om zelf ook nog iets mee te geven of te beantwoorden?

De heer **Deelen** Ik denk twee dingen. Ten eerste: aarzel niet om te reageren. Wij hebben u nadrukkelijk uitgedaagd. Kom met uw reactie en ook met concrete vragen. Ten tweede: ik hoop dat op het moment dat wij met elkaar afstrepen en op alle aspecten zeggen dat het project misschien toch wel zou kunnen, dat wij daarover met u mogen praten en ook mogen kijken of u in die redenering mee kunt gaan.

De heer **Louter:** Mevrouw Van der Rest, er is gevraagd naar het Sleipnerveld, maar ook naar de positie van Shell.

Mevrouw **Van der Rest:** Bij de stand van TNO ligt informatie over het Sleipnerveld. Daar spelen twee aspecten. Er was sprake van een waterinjectie in een olieveld en dat is gaan lekken. Verder wordt al twaalf jaar lang CO₂ geïnjecteerd in een zoutwaterlaag. Dat lekt niet, maar die twee staan ook

helemaal niet met elkaar in verbinding, want er ligt 300 km tussen. Het is in de pers gebracht als "het CO₂-veld lekt", maar dat is dus niet het geval.

De heer **Louter**: Er is wel meer informatie over te krijgen.

Mevrouw **Van der Rest**: Bij de CO₂-stand is meer informatie te krijgen.

De heer **Louter**: Daar kan nog over doorgevraagd worden om het mee te nemen in de rest van de procedure. Er was ook iemand die vroeg hoe Shell omgaat met wat vanavond werd gehoord.

Mevrouw **Van der Rest**: Wij zullen dat natuurlijk afwegen. Als wij kijken naar de Nederlandse klimaatdoelstellingen, dan denk ik dat er een aantal aspecten is dat wij met elkaar moeten afwegen. Daar kan ik het uitsluitsel op dit moment nog niet over geven.

De heer **Louter**: Mijnheer Bolscher, wilt u naar aanleiding van deze laatste ronde nog iets beantwoorden of meegeven?

De heer **Bolscher**: Er was een vraag over het regime van het veld op de Noordzee. Dat is Gaz de France. Daarover kunt u op de website van alles vinden. Daar heeft ook het Rijk financieel aan bijgedragen. Verder werd gesuggereerd dat het kabinet dit doet om de B.V. Nederland te ondersteunen. Daarmee wordt bedoeld dat het goed is voor ondernemend Nederland. Ik kan u verzekeren dat dit een kostenpost is. Wij doen dit voor het klimaat; voor het klimaat, voor het klimaat en voor het klimaat. Dat is de reden waarom wij in CCS geïnteresseerd zijn.

De heer **Louter**: Dank u wel. Ten slotte de wethouder. Nog twee concrete vragen van deze mevrouw.

De heer **Zuurbier**: Nog twee concrete vragen en dan nog een huishoudelijke mededeling. Mevrouw vroeg wie aan de kennistafel zitten. Dat zijn in principe de vertegenwoordigers van al die instituten aan wie wij de vragen uit het toetskader hebben gesteld, dus ook vertegenwoordigers van Shell, van de provincies, van de ministeries en van andere instituten. Daartegenover staan onze eigen deskundigen. Als men bij de beantwoording van uw vragen verdeelde opvattingen heeft, zullen die verdeelde opvattingen, dus de verschillende antwoorden, terug te vinden zijn in de antwoorden op ons toetskader, zodat de raad daarover in juni 2009 zijn afweging kan maken.

Dan is er nog de vraag of de gemeente niet een stemming onder de bevolking wil houden. Als ik zo vanavond de signalen beproef, denk ik dat dat niet meer nodig is, maar laten wij even dit zeggen...

Laten wij even dit zeggen: wij hebben een open transparant proces. Daar horen dingen bij. Ik sluit dit niet uit, maar ik wil toch vooral de verantwoordelijkheid van de besluitvorming bij de gemeenteraad laten. Wij zullen de komende maanden nog veel met elkaar communiceren. Ik hoop dat wij in juni een voldragen besluit nemen.

Ik wil in ieder geval de aanwezigen danken voor de constructieve manier waarop u aan deze bijeenkomst heeft deelgenomen, voor uw begrip voor het feit dat wij door de grote opkomst organisatorisch een beetje moesten schakelen. Als u hierna nog naar de informatiekramen gaat, dan wil ik u vragen voor meer dan de helft naar het gemeentehuis te gaan. Daar hebben wij een extra opvangcapaciteit met dezelfde informatie. Anders dreigt het hier te druk te worden. Nogmaals, ik dank u voor uw bijdrage.

De heer **Louter**: Dank u wel, allemaal. Ik stel voor dat wij nu een changement maken.

Einde sessie 1

Sessie 2 – 21.00 tot 22.45 uur

Inleiding

De heer **Louter**: Dames en heren, ik geloof dat iedereen die hier wil zijn een plekje heeft gevonden. Ik check even of er nog mensen buiten staan. Ik geloof dat het gelukt is.

Hartelijk welkom. Fijn dat u er bent. Mijn naam is Dirk Louter. Ik ben vanavond gespreksleider. Ceremoniemeester probeer ik te zijn. Ik doe dat omdat het mijn vak is. Ik ben verder onafhankelijk; ik werk niet voor een van de partijen. Mijn doel, mijn opdracht, is vanavond zoveel mogelijk van uw vragen, van datgene wat u belangrijk vindt, te proberen hier op de bühne en op tafel te krijgen. Daarvoor is een vrij eenvoudig programma voorbereid. Daarin zal eerst wethouder Zuurbier van de zijde van de gemeente – de gemeente is deze avond gastgever – het een en ander naar voren zal brengen over hoe de gemeente in het proces staat en wat de bedoeling is. Daarna zal door een aantal deskundigen die bij het project zijn betrokken kort enige algemene informatie worden gegeven. Zij zullen dat doen aan de hand van vragen die ik hen stel. Vervolgens krijgt u de gelegenheid vragen te stellen.

Er is geen eindtijd. Wij mogen net zo lang doorgaan als wij willen. Ik kan mij echter voorstellen dat wij op een bepaald moment moeten stoppen. Het is daarom belangrijk te weten dat dit niet het enige moment is om uw vragen te stellen of uw mening te geven. Er komen nog verschillende momenten. Dat zal ik u straks allemaal uitleggen. Ik denk dat het eerst van belang is wethouder Zuurbier de gelegenheid te geven om namens de gemeente dit deel van de avond te openen. Wethouder Zuurbier.

De heer **Zuurbier**: Dank u wel. Ik ben inderdaad Simon Zuurbier, wethouder voor onder andere Milieu en dus voor het CO₂-project. Ik heet u van harte welkom. Ik hoop dat wij vanavond vele vragen kunnen beantwoorden, maar ook dat ik u in het kort duidelijk kan maken hoe het verloop van het traject is.

U heeft ongetwijfeld veel vragen over het CO₂-project van Shell. Die heeft het college ook. Onze eerste reactie op dit project was “liever niet”, maar als gemeente komt het ook op je af. Wat dan? Sommigen van u zijn bezorgd. Wij nemen die bezorgdheid serieus. Dat moet u van mij aannemen. Ik zal u verder kort informeren over het verloop van dit project, de fase waarin het nu verkeert, de wijze waarop wij tot besluitvorming in de gemeenteraad willen komen en wanneer.

Dames en heren, geruime tijd geleden informeerde de Nederlandse Aardolie Maatschappij, toen nog, voor Shell het college en de raadscommissie over de plannen met het kleine aardgasveld onder het Vaanpark in het geval een subsidie zou worden verkregen van het Ministerie van Economische Zaken (EZ). Wij hebben als college de plannen aangehoord en toch wat koeltjes gereageerd. Ook de raadscommissie reageerde enigszins afstandelijk. Een aantal politieke partijen wist het al en verklaarde dat wij daaraan niet moesten beginnen. Wij als college waren van mening dat wij op dat moment niet zomaar iets konden roepen. Wij vooral moeten oordelen op basis van feiten en cijfers. Waarom? Omdat dit een heel serieuze, ernstige zaak is, en ook nog een complexe zaak.

De zaak is serieus omdat het immers beleid is van dit kabinet om CO₂ ondergronds op te slaan. Het kabinet is namelijk van mening dat het veilig kan op basis van onderzoeken van een heel scala aan ingenieursbureaus, hoogleraren en hun faculteiten. Ook de Europese Commissie gaat hier vanuit en dringt er bij de lidstaten op aan om hiervoor snel wet- en regelgeving te ontwikkelen. Die is er nog niet. Daarnaast realiseerden wij ons toen dat er ook in Frankrijk, Duitsland en Noorwegen plannen worden ontwikkeld om CO₂ in de grond op te slaan.

Het is een complexe zaak vanwege in de eerste plaats de gebruikte technieken. De techniek om CO₂ af te vangen is ingewikkeld. Ook vanwege de hydrologie en de geologie op pakweg 2 km onder de grond. Het is echter vooral complex vanwege het feit dat er verschillende overheden bij de vergunningverlening zijn betrokken. Bovendien valt het injecteren van stoffen in de bodem onder de strenge milieuwetgeving en is er dus ook nog een complete milieueffectrapportage (MER) van

toepassing, zoals die ook van toepassing is bij de bouw van energiecentrales, vliegvelden en bij de aanleg van autosnelwegen.

De minister heeft op 27 november 2008 het besluit genomen om Shell 30 miljoen euro subsidie te verlenen voor het project Vaanpark. Overigens ontving ook nog een ander bedrijf, DSM, subsidie voor een project in de gemeente Geleen. De subsidieverstrekking wil nog niet zeggen dat het project van start gaat. Dat kan alleen maar als aan het einde van de procedure de vergunningen worden verleend.

Burgemeester Van Belzen en ik zijn op 27 oktober 2008 naar minister Cramer gegaan. Wij hebben gezegd: "Mevrouw Cramer, liever niet. Wij hebben geen zin in de heisa die op ons af zou kunnen komen. Barendrecht heeft in de afgelopen tien jaar al heel veel voor zijn kiezen gehad. Wij hebben een Vinex-locatie gebouwd met bijna 10.000 woningen, met alle overlast van dien. Wij zijn in korte tijd twee keer zo groot geworden. Wij hebben de Betuwelijn op ons dak gehad. De helft van de karakteristieke Eerste Barendrechtseweg is gewoon verdwenen. Wij hebben 10.000 heipalen in de grond horen slaan voor de grootste spoorwegoverkapping in Europa. Om nog maar niet te spreken over het feit dat Barendrecht omringd is door de A15, de A16, de A29 en de Oude Maas, met alle transportrisico's. Wat ons betreft – zeiden wij tegen de minister – start u maar een project op de Noordzee waar ook olie- en gasvelden vrijkomen, maar – hebben wij gezegd – als de uitvoering van uw beleid toch op ons pad komt, dan zullen wij oordelen op basis van feiten en cijfers. Wij zullen onze rol in de wettelijke procedures zeer kritisch vervullen en voor onze interne besluitvorming met de gemeenteraad een eigen traject uitstippelen."

Dames en heren, wij zijn toen begonnen met ons te omringen met onafhankelijke deskundigen van hoogstaande naam en faam. Op geld wordt niet gekeken. Dat viel niet eens mee, omdat heel veel deskundigen in ons land al betrokken zijn geweest bij studies en onderzoeken ter voorbereiding van het rijksbeleid. Toch hebben wij ze gevonden. Ik noem ze. We hebben Det Norske Veritas aangetrokken. Dat is een internationaal, globaal opererend instituut dat zich verdienstelijk heeft gemaakt met het ontwikkelen van kwaliteitsnormen, veiligheidsprocedures bij de oliewinning in de offshore en in de scheepvaartsector. Wij hebben de emeritus hoogleraar Cees van den Akker aangetrokken, vanwege zijn kritische kijk op dit proces, vanwege zijn ervaring in de geologie en de hydrologie en vanwege zijn netwerk. Het advocatenkantoor Loyens & Loeff is aangetrokken omdat er heel veel juridische aspecten aan deze zaak kleven. Er is immers nog geen wetgeving. Er is immers nog geen regelgeving. Wij hebben de stichting SAOZ, dat is een adviseur in onroerende zaken, aangetrokken, die ervaring heeft in het bepalen van mogelijke waardedaling van huizen. Wij willen dat in beeld brengen en de vraag moet worden beantwoord wie daarvoor opdraait.

Naast deze behoedzame en zorgvuldige aanpak hebben wij als college ook uitgesproken dat wij de zorgen over de veiligheid die ongetwijfeld ontstaan bij een dergelijke proef, bij een nieuwe ontwikkeling, vanaf het begin zeer serieus moeten nemen. Zoals gezegd hebben wij gekozen voor een eigen besluitvormingstraject. Dat hebben wij gedaan in de vorm van een zogenaamd toetskader. Dat toetskader is een raadsvoorstel dat wij op 15 december 2008 in de raad hebben vastgesteld. Het bestaat uit ruim 150 vragen waar heldere antwoorden op moeten komen, op de terreinen van veiligheid, juridische zaken, mogelijke waardedaling van woningen en natuurlijk vooral over de periode daarna: het monitoren van misschien wel een eeuwigdurende opslagperiode. Daarnaast staat er een veertigtal eisen in waaraan het project volgens ons moet voldoen. Die vragen kwamen voor een deel van de burgerij die ons toen al bereikte, maar zijn hoofdzakelijk aangereikt door de door ons aangezochte deskundigen. De vragen zullen dan ook door verschillende partijen moeten worden beantwoord. Voor een deel door Shell, maar ook door de onafhankelijke MER-commissie of de provinciale overheid bij het al dan niet verlenen van een milieuvergunning.

Het toetskader heeft een vierledig doel. In de eerste plaats is het een manier om in Barendrecht de besluitvorming duidelijk en transparant naar de burger toe te laten verlopen. Immers, commissievergaderingen zijn openbaar, spreekrecht staat open en het verloop van de besluitvorming is via de website van de gemeente te downloaden. Het was ook een signaal dat wij zorgen serieus nemen en goed bewapend en zorgvuldig te werk gaan.

In de tweede plaats is het toetskader een roermiddel voor de zienswijze die de gemeente in het kader van de milieueffectrapportage zal indienen. Ook deze behandeling zal op 10 maart 2009 in de commissie plaatsvinden en op 23 maart 2009 in de raad.

In de derde plaats zal de beantwoording van al deze vragen weer terugkomen op 29 juni 2009 in de gemeenteraad. Dan is de milieueffectenprocedure afgelopen. Dan mogen wij aannemen dat bekend is met welke argumenten de provincie al dan niet een vergunning verleent. Dan zijn al onze vragen beantwoord en dan nemen wij in de raad het besluit of wij vinden dat onze zorg voor de veiligheid is weggenomen. Zo ja, dan moeten wij eerlijk zijn en het project groen licht geven. Zo nee, want uiteindelijk maken de fracties binnen de gemeenteraad hun eigen afwegingen en vormen zij een eigen oordeel... Als de raad besluit op 29 juni 2009 dat de beantwoording onvoldoende is, dan zal de gemeente niet meewerken. Dan, dames en heren, komt het vierde doel van het toetsingskader aan de orde.

In het geval dat de raad op 29 juni 2009 negatief besluit, liggen wij op een andere koers dan die van de minister. Er bestaat namelijk een zogenaamde – hele mond vol – Toepassingswet Rijkscoördinatieregeling Energieprojecten. Die wet wordt op 1 maart aanstaande van kracht. Onder die wet vallen alle energieprojecten van nationaal belang, zoals windenergie- en gasinfrastructuurprojecten, maar ook CO₂-opslag en CO₂-transport. Normaal besluiten provincies en gemeenten zelf over de ruimtelijke inpassing van een project. In ons geval moet de gemeente namelijk het bestemmingsplan aanpassen. Het gevolg van deze toepassingswet – en ik zeg het eerlijk – is echter dat als het erop aankomt de ministers van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) en Economische Zaken (EZ) de bevoegdheid hebben om dat ruimtelijk besluit zelf te nemen. Mocht die situatie zich voordoen, dan is het denkbaar dat gemeente Barendrecht in beroep moet gaan bij de Raad van State tegen een aantal besluiten. Dan hebben wij wel een zeer goed onderbouwd document van bijna wetenschappelijk niveau. Dan hebben wij “nee” gezegd op basis van onze eigen interpretatie van het document en de antwoorden en daarmee is ook duidelijk waarom wij “nee” zeggen.

Dames en heren, wij hebben u tot nu toe via onze website en berichten in ‘Blik op Barendrecht’ op de hoogte gehouden van de stappen in dit dossier. Omdat het milieueffectenrapport van Shell vanaf 9 februari 2009 officieel in de milieuprocedure is gebracht, loopt er tot 23 maart 2009 een periode waarin wij kunnen reageren richting die onafhankelijke MER-commissie. De gemeente zal zeker een dergelijke zienswijze indienen, maar u kunt dat ook doen. Wij willen daarbij ondersteunen door een format aan te bieden. Daarom is ook deze avond bedoeld: om u zoveel mogelijk informatie te geven van alle betrokken partijen. Daarnaast willen wij ook graag uw opmerkingen en zorgen over het project vernemen. De tijd om vragen te stellen is natuurlijk altijd te kort op een avond als deze. Maak zoveel mogelijk gebruik van de vragenformulieren. Wij nemen ze mee in onze zienswijze. U krijgt een persoonlijk antwoord en er zijn bovendien plannen om een permanent informatiepunt in te richten. Als het nodig is, wordt nog een avond als deze georganiseerd.

Dames en heren, ik hoop dat ik u duidelijk heb kunnen maken dat wij op een zorgvuldige manier te werk gaan, waarbij de veiligheid en het belang van Barendrecht voorop staan. Ik dank u wel.

De heer **Louter**: Dank u wel, mijnheer Zuurbier. U komt straks nog aan het woord. Op het moment dat u vragen heeft, kan de heer Zuurbier die straks ook beantwoorden.

Vragen aan deskundigen

De heer **Louter**: Ik zal nu allereerst spreken met een aantal deskundigen en betrokkenen, belanghebbenden ook, bij het project die informatie zullen geven. Ik zal hen echter vooral ook vragen stellen die wij al hebben geïnventariseerd door middel van het bellen van een aantal mensen die zich hebben aangemeld voor vanavond. Wij hebben hen gevraagd: “Wat zijn nu uw belangrijkste vragen?” Dus die probeer ik al in het gesprek mee te nemen. Uiteraard is er daarna, na die gesprekjes, ook volop gelegenheid voor u om aan deze mensen vragen te stellen als ze in het forum zitten.

Deze avond heeft het karakter van een informatieavond. Natuurlijk mag u ook uw mening geven of uw standpunt naar voren brengen. Hartelijk welkom. Alleen is een echte discussie met zoveel mensen natuurlijk moeilijk. Wij moeten ook niet verwachten dat wij het allemaal eens worden. Als u echter uw vraag of standpunt naar voren heeft gebracht, kan het worden meegenomen in het vervolg, omdat deze avond niet het eind van het informatieproces is, maar het begin. Zoals de wethouder al heeft aangegeven kunt u vragen die vanavond niet aan de orde kunnen komen of die misschien pas naderhand opkomen – als u morgen wakker wordt of als u er met elkaar over spreekt – schriftelijk

stellen. Daarvoor is een formulier verkrijgbaar in de stand van de gemeente. U kunt dat daar ook inleveren. De wethouder heeft net aangegeven dat u daarover op korte termijn – hopelijk binnen twee weken, dat hangt een beetje van het aantal vragen af – antwoord krijgt, zodat u die informatie ook kunt gebruiken bij de zienswijzenprocedure. Ik wijs u ook nog maar even op de zienswijzenprocedure. In de stand van provincie Zuid-Holland is dit blad beschikbaar over de inspraakprocedure CO₂-opslag Barendrecht. Daarin staat precies wat in dezen uw rechten en uw plichten zijn. U kunt daarin ook uw vragen en uw zienswijze kwijt. Ten slotte – zoals de wethouder al heeft aangegeven – komt er een informatiecentrum. U ontvangt daarover volgende week – zo is mij verzekerd door de partijen – informatie via de pers of de website van de gemeente. In het informatiecentrum kunt u overdag, gedurende openingstijden, terecht met al uw algemene of heel specifieke vragen. U kunt daar de informatie krijgen die u nodig heeft om uw standpunt te bepalen of eventueel uw zienswijze in te dienen.

Ik nodig de heer Bolscher uit om vanuit zijn invalshoek – hij is van het Ministerie van EZ en spreekt mede namens het Ministerie van VROM – het woord te voeren. Ik wil hem enkele vragen voorleggen over de rol van die ministeries bij dit project. Welkom.

De heer **Bolscher**: Goedenavond.

De heer **Louter**: Allereerst: wie bent u en wat is uw rol bij dit project?

De heer **Bolscher**: Ik ben Hans Bolscher. Ik ben projectdirecteur CCS voor zowel het Ministerie van VROM als voor het Ministerie van EZ. Het project CCS is opgezet om CCS in Nederland zo snel mogelijk van de grond te krijgen.

De heer **Louter**: Wij willen denk ik weten wat CCS is.

De heer **Bolscher**: CCS – carbon capture and storage, dat is de Engelse term – staat voor CO₂ afvangen en opslaan.

De heer **Louter**: U spreekt namens het ministerie. Kennelijk vindt het ministerie dit een belangrijk project, een belangrijke ontwikkeling. Kunt u uitleggen waarom?

De heer **Bolscher**: Niet alleen het ministerie: het hele kabinet heeft er nadrukkelijk voor gekozen om te zeggen dat CCS belangrijk is. Waarom? Vanwege het klimaat. Het klimaat is de grote drijfveer achter CCS. Het klimaatprobleem, wel te verstaan. Het klimaatprobleem is een groot probleem en dit kabinet wil het heel serieus nemen. Het vormt een bedreiging voor onze toekomstige generaties en de uitstoot van CO₂ door de mens veroorzaakt is daarbij het grote probleem. Dit kabinet wil daaraan iets doen en heeft daarvoor ambitieuze plannen. Het begint met energiebesparing. Dat is het meest efficiënt; dat is het meest duurzaam. Het is ook het goedkoopst. Hier kunt u allemaal aan meehelpen. Het is heel, heel hard nodig. Het tweede is zoveel mogelijk duurzame energie: wind- en zonne-energie. Voor de echte duurzame toekomst zijn dat cruciale wegen die wij met elkaar moeten bewandelen. Er wordt ook heel erg veel in geïnvesteerd.

Helaas gaat dit echter niet snel genoeg. De wereldbevolking groeit heel snel. De vraag naar energie groeit wereldwijd nog steeds, terwijl de CO₂-uitstoot juist moet dalen. Dat kunnen wij niet alleen met besparen en duurzame energie bereiken. Daarom hebben wij in de komende decennia – tijdelijk, totdat het wel helemaal lukt met duurzame energie – heel hard CCS, die CO₂-afvang en -opslag, nodig om de CO₂ in de grond te stoppen, zodat wij minder last hebben van het klimaatprobleem.

De heer **Louter**: Dat is algemeen. Wij zoomen straks in op het project in Barendrecht[?]. Ik heb begrepen dat de minister geld beschikbaar stelt voor dit soort projecten. Waarom? Hoeveel geld? Hoe gaat het in zijn werk?

De heer **Bolscher**: Toen gezegd werd dat CSS echt belangrijk wordt gevonden, is nagedacht over hoe dat zo snel mogelijk van de grond kan komen. Toen is er gezegd dat op termijn de vervuilers – de bedrijven die CO₂ uitstoten – moeten betalen. Wij willen echter dat het zo snel mogelijk tot stand komt. Daarvoor is een aantal echte innovaties nodig. Wij wilden het stimuleren, zodat CO₂-opslag sneller van de grond komt. Daar zijn wij al heel lang mee bezig, al meer dan tien jaar. Recent hebben de ministers echter beide gezegd geld beschikbaar te zullen stellen voor een aantal demonstraties. Kleinschalige demonstraties om te kijken hoe het nu precies allemaal organisatorisch en bestuurlijk moet worden aangepakt. Daarvoor is recent 60 miljoen euro beschikbaar gesteld voor twee

opslagprojecten. Daarbij is nadrukkelijk gesteld dat het de bedoeling is nu opslagprojecten op land te stimuleren. Op zee bestaat al een tijdlang een opslagproject. Dat loopt uitstekend. Wij hebben de opslaglocaties, zowel op land als op zee, heel hard nodig om voldoende ruimte te creëren om CO₂ kwijt te kunnen. Toen hebben de ministers gezegd dat zij twee projecten op land willen. Daarvoor hebben bedrijven projecten ingediend. De minister heeft gezegd: “Dat ziet er goed uit. Ik denk dat wij daaraan kunnen meewerken, maar” – dat is cruciaal, denk ik, ook voor deze avond – “alleen als de indieners van de projecten kunnen aantonen dat de CO₂-opslag echt veilig kan.” Dus nu ligt de bal bij de indieners om te bewijzen dat de CO₂-opslag daadwerkelijk veilig kan. Alleen dan komen er gelden beschikbaar en alleen dan willen de ministers dat de projecten doorgaan.

De heer **Louter**: Op de veiligheid komen wij straks uitgebreid terug. Het is gebleken dat daarover heel veel vragen bestaan. Een van de vragen die speelt – dat weten wij inmiddels – is: waarom nu in Barendrecht? Vooral gezien het feit dat hier veel mensen wonen – de wethouder heeft het ook al gezegd – en er veel ontwikkelingen zijn, doet zich de vraag voor of dat project nu niet extra lastig is. Ook is het de vraag of het eigenlijk wel wenselijk is.

De heer **Bolscher**: Dat is geen actieve keuze van de ministeries geweest. De bedrijven konden zelf bepalen welke projecten zij indienden. Wij hebben gezegd dat waar het ook komt, het veilig moet zijn. Nederland is een bijzonder drukbevolkt land. De gasvelden liggen overal onder bewoonde gebieden. Of er nu 5.000, 10.000 of 50.000 mensen boven wonen, het moet absoluut veilig zijn. Dat is voor het Rijk de maatstaf. Daarom, als de bedrijven kunnen aantonen dat het hier veilig is... De bedrijven hebben hiervoor gekozen omdat zij daar een aantal technische en operationele redenen voor hebben. Pas als zij kunnen aantonen dat de opslag van CO₂ veilig is gaan wij daarin mee.

De heer **Louter**: Mensen denken soms dat de beslissing al genomen is. De minister wil het en eigenlijk staat het al vast. Is dat een terechte veronderstelling of kunt u deze weerspreken?

De heer **Bolscher**: Ik heb alle gesprekken hierover met de minister bijgewoond. Ik kan u verzekeren, ik denk, dat zij dezelfde vragen heeft als u: Is het wel veilig om onder een dergelijke wijk te werken? Kan dat wel? Zij heeft opdracht gegeven ervoor te zorgen dat dit heel erg goed wordt uitgezocht en aangetoond. Wij steunen de gemeente dan ook actief om te zorgen dat de laatste feitjes en informatie boven tafel komen. Wij staan hier. Wij steunen dit. Wij zullen het informatiepunt ook steunen. Dit doen wij omdat wij ook zeggen dat het alleen maar doorgaat als wij het veilig vinden. De ministers willen het anders ook niet. Bovendien vinden wij het uiterst belangrijk dat de bewoners goede informatie krijgen over de redenen voor het project, hoe het wordt beoordeeld en – als er risico's zijn – wat de risico's zijn, zodat zij zich niet onnodige ongerust maken.

De heer **Louter**: Terecht wijst u op het belang van de bewoners, op hun vragen en de onzekerheid die wellicht bestaat. Hoe wil het Rijk daarmee omgaan? Hoe wordt dat beoordeeld? Heeft het Rijk daarvoor iets te bieden?

De heer **Bolscher**: Laten wij voorop stellen dat het evident is – gezien de reacties tijdens deze avond en eerdere gelegenheden – dat bewoners zich zorgen maken. Ik denk dat wij dat moeten respecteren, daarnaar moeten luisteren en moeten nagaan wat daarvan precies de oorzaak is. Ik denk dat voor een deel zo goed mogelijk de feiten boven tafel gekregen moeten worden. Dat wij met elkaar moeten bekijken wat feiten zijn en wat emoties en waarom die emoties er zijn. Vervolgens moeten wij nagaan wat daarvan de consequenties zijn. Ik weet het nu nog niet. Ik heb mijn 'mind' nog niet opgemaakt, de minister nog niet en ik hoop u ook nog niet. Wij doorlopen juist met elkaar de procedures om te bekijken wat de feiten zullen opleveren en dan pas samen te bepalen wat wijsheid is in dezen.

De heer **Louter**: Dank u wel.

Ongetwijfeld hebt u naar aanleiding hiervan vragen. Ik wil die straks graag inventariseren. Eerst wil ik mevrouw Van der Rest van Shell ook een aantal vragen stellen over het belang en de positie van Shell in dit project. Ook wil ik misschien wat meer technische informatie ontlokken.

Goedenavond. Welkom, mevrouw Van der Rest. Wie bent u – behalve mevrouw Van der Rest – en wat is uw rol in dit project?

Mevrouw **Van der Rest**: Ik ben Annemarie van der Rest en ik werk voor Shell. Ik ben manager voor veiligheid, gezondheid en milieu voor Shell in Nederland. Dit is een van de projecten die Shell wil

realiseren in Nederland. Mijn betrokkenheid bij het project bestaat eruit dat met mij wordt overlegd hoe een project in elkaar steekt, hoe het met de veiligheid is gesteld en hoe de stand van zaken is.

De heer **Louter**: Wij hebben gemerkt dat een vraag die veel mensen hebben is waarom Shell dit nu eigenlijk doet? Wat is nu eigenlijk het belang van Shell? Wat zit er voor uw organisatie in?

Mevrouw **Van der Rest**: Wij maken ons – met vele anderen – zorgen over het klimaat en wij hebben dus ingestoken op energiebesparing. Dat is een van de punten waar wij mee aan de slag zijn. Het tweede is duurzame energie. Kijk naar het windpark op de Noordzee dat wij samen met Nuon hebben ontwikkeld. De derde poot die wij kunnen inzetten om de klimaatverandering te bestrijden is opslag van CO₂ onder de grond in lege gasvelden. Dus dat is het belang dat wij erbij hebben. Wij willen dit soort opslag ook in andere landen gaan toepassen. Voor de toekomst hebben wij dit project gewoon nodig.

De heer **Louter**: Ik kom nog terug op dit specifieke project, maar nu eerst de vraag hoe CO₂-opslag nu in zijn werk gaat. Kunt u ons dat duidelijk maken? Niet al te technisch, maar de basis van de techniek van een dergelijk project.

Mevrouw **Van der Rest**: In 1997 is er in Barendrecht mee begonnen om aardgas uit de grond te halen. Dat veld begint nu leeg te raken. Over een paar jaar is het echt helemaal leeg. Er zit dan geen aardgas meer in. Door diezelfde productiepijpleiding als waardoor het aardgas naar boven is gehaald, wordt straks CO₂ naar beneden geïnjecteerd. Dat komt in dezelfde holte te zitten waar miljoenen jaren lang het aardgas veilig opgeborgen heeft gezeten. Dat aardgas, maar later dus dat CO₂, komt onder een dikke kleilaag te zitten die dat aardgasveld afsluit. Daarboven bevindt zich nog een aantal van die afsluitende kleilagen en daartussen zitten ook nog lagen die water bevatten. Dus op dezelfde manier als waarop het aardgas miljoenen jaren in dat reservoir heeft gezeten, zal nu de CO₂ daarin blijven zitten.

De heer **Louter**: Het klinkt voor een leek misschien geruststellend, maar wij weten allemaal dat bij bewoners, burgers, toch vragen zijn en er onzekerheid bestaat, vooral over het veiligheidsaspect. Wat gaat er nu gebeuren? Hoe wordt daarmee rekening gehouden?

Mevrouw **Van der Rest**: Ik kan mij dat wel voorstellen. Voor u is dit het eerste project, maar op de gehele wereld is er een vijftigtal projecten waarbij op dit moment CO₂ wordt geïnjecteerd. In de MER staan twintig projecten beschreven. Sommige daarvan lopen een jaar, sommige al tien jaar. Wat dat betreft is er al ervaring met dit mechanisme.

Voor Barendrecht, maar ook voor Nederland, is dit het eerste project waarmee wij willen beginnen op land. Ik kan mij dus voorstellen dat gevraagd wordt of het allemaal wel heel veilig kan, want het is tenslotte de eerste keer. Ik leg u uit: het is in de wereld niet de eerste keer, maar voor Barendrecht wel.

De heer **Louter**: Ik kan mij voorstellen dat uw antwoord nog niet helemaal bevredigend is, want er zijn zoveel vragen, misschien omdat het voor de eerste keer is. Wij moeten – misschien juist om die reden – iets extra's doen om ervan mensen te overtuigen dat het project veilig is, zoals u van mening bent.

Mevrouw **Van der Rest**: Dat kan ik mij ook wel voorstellen. Shell heeft de MER opgesteld. Aan de studies hebben veel instituten meegewerkt. Op een gegeven moment zal de Commissie MER, dat is een onafhankelijk instituut, beoordelen of de studies voldoende gedaan zijn en of de commissie op grond van de studies ook tot de conclusie komt dat het project veilig kan worden uitgevoerd. Dat is dus een stap die moet worden genomen. Met dat proces is net aangevangen.

Daarnaast is er ook nog de vergunningverlener, DCMR, die moet beoordelen of er voor dit project een vergunning kan worden verleend, met andere woorden: beoordelen of het wel of niet veilig kan. Daarnaast zijn er nog de kennistafels waar de wethouder over sprak. Ook de deelnemers daaraan buigen zich over de problematiek en zullen beoordelen of het kan of niet.

De heer **Louter**: Laten wij hier even vanaf stappen. Ongetwijfeld wordt bij de vragenronde op dit onderwerp doorgegaan. Wij hoorden de vraag of Shell al begonnen is met het project. Er wordt al iets met leidingen gedaan. Is Shell al begonnen met het project?

Mevrouw **Van der Rest**: Nee. Er is nog helemaal geen aanvang gemaakt met het project. Dat kan pas als er een vergunning verleend is.

De heer **Louter**: Ik wil het hier voorlopig bij laten. In de eerste vragenronde krijgt u – aan de hand van vragen vanuit de zaal – nog de gelegenheid om op een aantal zaken in te gaan.

Mijnheer Deelen, welkom. Wie bent u en wat is uw rol in het project?

De heer **Deelen**: Mijn naam is Arie Deelen. Ik ben werkzaam bij DCMR, de milieudienst voor het Rijnmondgebied. DCMR is bij het project betrokken omdat wij voor de provincie moeten beoordelen of er een vergunning verleend kan worden.

De heer **Louter**: Er moet een vergunning worden verleend. Kunt u iets vertellen over het verloop van het vergunningproces? Wat is er nodig? Wanneer gebeurt het?

De heer **Deelen**: Er moet een milieuvergunning worden verleend door de provincie en door het Ministerie van EZ. De DCMR verzorgt dit voor de provincie. Ik knip het proces altijd in fasen. In eerste instantie worden feiten verzameld om alles te weten te komen over het project en de mogelijke consequenties ervan. In die fase verkeren wij op dit moment. Daarna komt de fase waarin echt wordt beoordeeld of het project mogelijk is en of het verantwoord is en dat wordt beslist. Nu loopt de fase van informatie verzamelen.

De heer **Louter**: Wanneer wordt deze fase afgerond en wanneer gaat de fase van het beslissen in?

De heer **Deelen**: De fase van informatie verzamelen is eigenlijk begonnen toen Shell het milieueffectrapport inleverde. Dat is een aantal weken geleden vrijgegeven. De fase eindigt eind april 2009, want dan komt er een oordeel van de zogenaamde onafhankelijke Commissie MER. Ik wil vertellen hoe de procedure in elkaar steekt. Shell begint in feite met een rapport waarin wordt geprobeerd alle feiten over dit onderwerp op een rij te zetten en alle mogelijke consequenties en varianten, en daarvan weer de consequenties. Momenteel onderzoeken wij – de zaal hier, vanuit interesse en bezorgdheid, maar ook overheden, het Ministerie van EZ, de provincie en bijvoorbeeld de veiligheidsregio – of de MER alle relevante feiten bevat. Is daarin echt alles dat relevant is tot in detail beschreven? In die fase, om dat allemaal op papier en in ons hoofd te krijgen, verkeren wij nu.

De heer **Louter**: Hoe kunnen mensen hier in de zaal, in Barendrecht of elders een rol vervullen in deze fase? Waar kunnen zij terecht met hun vragen en zorgen? Wat is hun plaats in de procedure?

De heer **Deelen**: Ik denk dat het allereerst belangrijk is dat zij hierheen gekomen zijn. Hier is de kans om te luisteren, maar vooral ook om de zorg uit te spreken. Die zorg kan ook iets formeler naar voren worden gebracht. Tot 23 maart 2009 kan formeel een zienswijze worden ingediend. Iedereen kan vragen, zorgen en reacties bij de provincie indienen. Op de informatiemarkt zijn formulieren verkrijgbaar. Op de sites van gemeente Barendrecht en de provincie Zuid-Holland staat ook een formulier dat u hiervoor kunt gebruiken. Het gaat er dus om hier ter plekke actief informatie te verzamelen, maar vooral om zorg te blijven uitspreken die na vanavond blijft hangen en dit te vertalen in een zienswijze. Dat kunnen mensen als eerste doen.

De heer **Louter**: De laatste vraag voor deze ronde. Mevrouw Van der Rest vertelde dat dit de eerste keer is dat Nederland te maken krijgt met een dergelijk project. Er zijn heel veel vragen. Er is heel veel deskundigheid voor nodig om die te beantwoorden. Hoe verzamelt u die deskundigheid? Hoe garandeert u dat er voldoende deskundigheid is en dat die objectief is, dat mensen erop kunnen vertrouwen dat er echt goed gekeken wordt naar hun inbreng.

De heer **Deelen**: Er zijn twee dingen. Helemaal aan het eind van het traject, in april, spreekt de zogenaamde Commissie MER, dat is een onafhankelijke landelijke commissie, haar oordeel uit. De commissie spreekt zich erover uit of al het verzamelde materiaal – het MER, alle reacties erop, vragen die overheden hebben – echt compleet is, of alles op tafel is gekomen. Voor die tijd – nu, in deze periode – hebben de overheden de deskundigen van Shell en gemeente Barendrecht – genoemd door de heer Zuurbier – en onze eigen deskundigen uitgenodigd. Met elkaar wordt geprobeerd Shell uit te dagen, uit te melken, om na te gaan of echt aan alles is gedacht. Ook om bepaalde berekeningen die in het kader van de MER gedaan zijn over veiligheid nog eens opnieuw te berekenen en om nog eens met andere veronderstellingen na te gaan of de conclusies in de MER staande blijven. Shell, onafhankelijke deskundigen, overheidsorganisaties als DCMR, de provincie, staatstoezicht op de

mijnen... Alle deskundigheidsinstituten zijn bij elkaar gehaald om de juiste vragen te stellen en daarop de juiste antwoorden te vinden.

De heer **Louter**: Dit was de eerste ronde. Dank u wel. Ik wil de wethouder en u graag uitnodigen om hier plaats te nemen. De aanwezigen in de zaal wil ik uitnodigen vragen te stellen en hun mening te geven. Wij moeten wel een paar spelregels afspreken. Omdat wij met zo velen in een grote zaal aanwezig zijn, is het belangrijk goed naar elkaar te luisteren. Er zijn ook mensen die meeluisteren in het gemeentehuis. Ik wil met u afspreken even te gaan staan als u een vraag wilt stellen. Ik probeer vragen te herhalen, zodat deze elders ook hoorbaar zijn. Na twee, drie of vier vragen – een blokje – of opmerkingen van u keer ik terug bij het forum om te zorgen dat alle vragen worden beantwoord en niets wordt vergeten. Er is geen specifieke eindtijd, maar op een bepaald moment moet er een laatste ronde komen. Wij zien wel hoe het loopt. Hopelijk kunnen zoveel mogelijk van uw vragen aan de orde komen.

Vragen uit het publiek

Wie mag ik uitnodigen? U, mevrouw?

Publiek: Ik wil graag een eigen microfoon voor alle bewoners die een vraag hebben.

De heer **Louter**: Dat is begrijpelijk. Helaas is het niet meer mogelijk dat vanavond nog te regelen.

Publiek: Het is hier ronduit niet te verstaan.

De heer **Louter**: Daarom probeer ik het ook te herhalen.

Publiek: U vertaalt maar heel weinig.

De heer **Louter**: Ik zal het beter proberen te doen. Dank u wel. U wilt graag een eigen microfoon en u wilt graag dat ik het goed vertaal. Ik zal proberen dat zo goed mogelijk te doen. Ik hoop dat u mij controleert.

Publiek: Welk bedrag is er aan emissierechten mee gemoeid en wat gebeurt daarmee?

De heer **Louter**: Welk bedrag is er aan emissierechten mee gemoeid en wat gebeurt daarmee? Die vraag is, denk ik, duidelijk. Wij komen er straks op terug.

Andere vragen? U, mijnheer? Eerst u en dan u.

Publiek: Shell wil dezelfde pijp gebruiken die nu wordt gebruikt om het gas uit het veld te halen. Het is een pijp die al heel lang in gebruik is. Is hij nog wel veilig. Is hij niet doorgeroest?

De heer **Louter**: Is de pijp die tot nu toe gebruik is nog wel veilig genoeg om straks te gebruiken voor het CO₂-transport? Dank u wel. Het is een duidelijke vraag.

U, mijnheer.

Publiek: Aardgas heeft van zichzelf geen zuurstof in zich, CO₂ wel. Hoe gedraagt de poreuze steenlaag zich op het moment dat CO₂ wordt opgeslagen.

De heer **Louter**: Mag ik die vraag even herhalen voordat ik hem straks vergeet? Hoe gaat het met de zuurstof in CO₂ in relatie tot de poreuze steenlaag?

Publiek: Mijn tweede vraag is: CO₂ wordt de grond ingepompt onder de term 'superkritisch'. Men kon mij niet vertellen of dat een gas is of een vloeistof. Hoe gedragen de steenlagen zich als er in plaats van een gas – dat erin heeft gezeten – vloeistof in wordt gepompt?

De heer **Louter**: CO₂ wordt erin gepompt onder de term 'superkritisch'. Wat gebeurt er met het gesteente als gevolg van die substantie? Duidelijke vraag. Zullen wij nog een vragensteller aan het woord laten?

Publiek: Ik heb nog een vraag. Hoe diep zit het onder de grond?

De heer **Louter**: Dank u wel; goed verstaanbaar. Hoe diep zit het onder de grond? Een duidelijke vraag.

Ik neem u nog even mee. U denkt misschien... Ik kijk tegen de lamp in. Daarom doe ik zo. Maar nu gaat het weer.

Publiek: Ik wil in de eerste plaats mijn bezorgdheid erover uitspreken dat de plannen hier in Barendrecht komen. Ik vind het eigenlijk van de gekke. Het motief dat er 18 km pijpleiding nodig is en dat er in het andere meer nodig is weegt niet op tegen de risico's die wij lopen. Ik weet dat de vijftig projecten die lopen in de wereld niet vergelijkbaar zijn met de Nederlandse situatie. Hoe lang duurt de aansprakelijkheidstelling van Shell? Ik wil graag aan de heer Bolscher vragen welke eis het ministerie stelt als faalkans-cijfer voor dit project. Bij grote projecten zoals de Maaslandkering en de Westerscheldetunnel moeten de aannemers zorgen dat zij kunnen bewijzen dat de er een faalkans bestaat die tussen de 0 en de 8 ligt. Mag ik ervan uitgaan dat hier het faalkans-cijfer 0 is?

De heer **Louter**: U wilt uw zorg uitspreken. Ik kom zo bij u terug om uw vragen te herhalen, anders raak in de war en dan vertaal ik u misschien niet goed. Ik wil eerst deze vragen beantwoord hebben, anders wordt het onoverzichtelijk. Ik ga eerst naar de heer Bolscher.

De heer **Bolscher**: Twee heldere vragen over de emissierechten. Ik weet niet of iedereen precies weet wat dat zijn. Ik zal het heel kort proberen uit te leggen. Op dit moment is er een systeem in Europa, waarbij als je een ton emissierechten wilt uitstoten, die moeten worden gekocht. Het is een handelssysteem. Het is een heel goede manier om het klimaat te ondersteunen. Daarmee heeft CO₂ een stuk waarde. Een ton heeft op dit moment een waarde van iets onder de 10 euro, maar wij hopen dat CO₂ snel duurder wordt. Hoe duurder CO₂ is, hoe sneller duurzame energie rendabel wordt en hoe beter de industrie zal besparen en andere oplossingen zal zoeken. Bij dit project is het voornemen in de loop der jaren in totaal 10 miljoen ton CO₂ te injecteren. Het zou bij de huidige CO₂-prijs van rond de 10 euro dus om een bedrag van ongeveer 100 miljoen euro gaan. Dat bedrag is een stuk lager dan de kosten die gemaakt worden om de CO₂ in de grond te stoppen. Er wordt voor een klein deel tegemoetgekomen aan de kosten. Het is niet voldoende om de kosten helemaal af te dekken. Het is slechts een bijdrage om het te doen. De opslag kost veel meer dan dat de CO₂-prijs oplevert. De schattingen op dit moment zijn dat CO₂-afvang en -opvang gemiddeld tussen de 60 en 90 euro per ton gaat kosten. Die prijs moet lager worden; richting de 40 euro per ton, hopen wij. Momenteel moet er heel veel geld bij worden gelegd.

De heer **Louter**: Superkritisch... Is dat meer een vraag voor u, mevrouw Van der Rest. Hoe diep, was ook nog een vraag.

Mevrouw **Van der Rest**: Wat is superkritisch? Als ijs water wordt, zeggen wij dat er een faseovergang is. Als water heel erg onder druk wordt gezet en onder een hoge temperatuur, dan is er eigenlijk nauwelijks een echte, heel duidelijke overgang van ijs naar water. Zo kan het ook met CO₂. Als dat heel erg wordt gecompriëerd, ontstaat een vloeistof. Als dat bij een hoge druk en een hoge temperatuur gebeurt, is de overgang niet een scherp punt, maar een hele geleidelijke overgang, waarbij gas en vloeistof naast elkaar kunnen bestaan. Dat wil zeggen: superkritisch. Een beetje technisch verhaal; het spijt mij.

De heer **Louter**: De vraag was ook of dat op de een of andere manier gevolgen heeft voor het gesteente; of het gesteente dat aankan.

Mevrouw **Van der Rest**: Dat was de volgende vraag. In CO₂ zit de O van zuurstof. Dat is bij methaan niet het geval. Dat klopt inderdaad. De O is gebonden aan de C van CO₂: die elementen zijn chemisch aan elkaar verbonden. Er zal inderdaad een reactie plaatsvinden tussen de CO₂ en het gesteente. Dat is allemaal onderzocht. Het staat ook heel goed beschreven in de MER. Het gaat om processen die heel erg langzaam verlopen. Er kunnen soms honderden, soms duizenden, soms miljoenen jaren overheen gaan. Het resultaat daarvan is dat de CO₂ wordt gebonden aan het gesteente, aan de poreuze zandlaag en het zal dan eigenlijk de poriën dichtmaken. De CO₂ zal er heel goed aan vast gaan zitten. Daar komt het eigenlijk op neer.

De heer **Louter**: De vraag van de mijnheer daarboven. Hoe diep zit het?

Mevrouw **Van der Rest**: Het eerste Barendrechtveld bevindt zich op 1.700 m diepte. Dat zijn ongeveer negen Euromasten bovenop elkaar. Dat is echt heel erg diep. Het Barendrecht-Ziedeweiveld ligt nog

een stukje dieper, op 2.700 m onder de grond. Dan komen er dus nog eens ongeveer vier Euromasten bij, om het zo maar te zeggen.

De heer **Louter**: Er was ook een vraag over de leidingen. Zijn die nog geschikt? Kunnen die zomaar gebruikt worden?

Mevrouw **Van der Rest**: Dat is natuurlijk onderzocht. Vanaf de locatie Pernis, vanaf de raffinaderij, moet het gas heel erg droog gemaakt zijn. Anders is het lastig om CO₂ te vervoeren. Dus wij weten gewoon dat de CO₂ die hier aankomt geen water bevat. Daarop zijn heel zware specificaties van toepassing. Dat is een aspect. Het punt van de corrosie – om het zo maar even te zeggen – wordt op dat moment vermeden. Wij hebben ook onderzoek gedaan naar de dikte van de pijpen waar op dit moment het aardgas door geproduceerd wordt. Wij hebben met onze kennis ingeschat dat de pijpen nog heel lang mee kunnen.

De heer **Louter**: Ik kom straks nog terug bij degene die naar de faalkans vroeg, want ik heb niet meer alle vragen paraat. Die kunt u straks nog wel even herhalen. In ieder geval stelde u een vraag over de faalkans. Kunt u die beantwoorden, mevrouw Van der Rest?

Mevrouw **Van der Rest**: Ik zou die vraag eigenlijk aan de heer Deelen willen voorleggen. Ik heb er wel een antwoord op, maar ik denk dat het veel beter is als DCMR de vraag beantwoordt.

De heer **Louter**: Mijnheer Deelen. Is de faalkans berekend? Hoe wordt daarmee omgegaan?

De heer **Deelen**: Ik weet niet wat de faalkans van de Maaslandkering is. Voor zover ik iets van dijkdoorbraken weet, wordt daarbij volgens mij uitgegaan van eens in de 10.000 jaar, maar misschien gaat het zelfs om een kortere periode. Op dit terrein – het terrein van de externe veiligheid – gaan wij in de milieukant uit van een kans van één op een miljoen. Wij nemen in die zin een voorzichtige faalkans, om het zo te zeggen. Dat is echter maar een deel van het antwoord. In de MER is al gekeken naar wat er gebeurt als die kleine kans van één op een miljoen zich voordoet. Het is belangrijk te weten dat iets weinig gebeurt, maar als het een keer gebeurt, wil je weten wat er aan de hand is en of je kunt omgaan met de effecten. Wat wij op dit moment vanuit de overheid doen is in feite narekenen, nog eens doordenken, of Shell wel alle mogelijke effecten van het vrijkomen van CO₂ – uit de pijpleiding of bij het injecteren – goed heeft doordacht. Het is de vraag wat er dan fout kan gaan en of een werknemer of omwonende daarvan gezondheidsschade kan ondervinden. Het zijn eigenlijk wat fatalistische gedachten. Je hoopt niet dat er een ongeluk plaatsvindt. Ondanks dat de kans klein is, één op een miljoen, dat er iets gebeurt, berekenen en doordenken wij op dit moment de kansen, om de effecten ook zo klein mogelijk te houden.

Publiek: Waarom worden dan de risico's van effecten bij de gemeenschap gelegd?

De heer **Louter**: Waarom het risico van de effecten in de gemeenschap leggen?

Publiek: Waar praten wij over? Over de afstand van een pijpleiding en dat de logistiek een probleem kan geven. De pijpleiding kan beschadigd raken. Waarom het risico in de gemeente Barendrecht leggen, terwijl het project ook verderop kan plaatsvinden?

De heer **Louter**: De vraag is: waarom het risico in de gemeente Barendrecht leggen, terwijl dat ook ergens anders kan? Had u nog meer onbeantwoorde vragen?

Publiek: Ja, over de aansprakelijkheidsstelling.

De heer **Louter**: De aansprakelijkheidsstelling.

Publiek: Ik woonde de vorige sessie in het stadhuis bij. Mevrouw Van der Rest zei dat Shell geen winst maakt met het project. Mag ik weten wat Shell dan bespaart?

De heer **Louter**: U wilt weten wat Shell eventueel bespaart.

Dus: Waarom Barendrecht? Aansprakelijkheid? Wat bespaart Shell als deze organisatie er niet op wint? Goed onthouden.

U wilde volgens mij ook vragen stellen?

Publiek: Wat nu als er toch ineens een spuitter optreedt tijdens het injecteren van het veld? Is dat vergelijkbaar met het incident dat destijds in Afrika is voorgevallen waarbij ongeveer 2.000 of 3.000 mensen overleden?

De heer **Louter:** Wat als er een spuitter optreedt en de relatie met de ervaring in Afrika. Hoe groot is die kans?

Publiek: Heel simpel... Wij moeten van het ministerie het CO₂-overschot hier in Barendrecht opvangen, terwijl er dadelijk een kolencentrale wordt gebouwd op de Tweede Maasvlakte, wat een grote uitstoot van CO₂ zal opleveren. Dat is echt onlogisch.

De heer **Louter:** De aansprakelijkheidsstelling.

Ik kom zo bij u, maar anders onthoud ik het niet.

De aansprakelijkheidsstelling.

Mevrouw **Van der Rest:** Wanneer een industrie in Nederland een project uitvoert, is de industrie verantwoordelijk voor wat daar gebeurt. Op het moment dat Shell injecteert, is Shell aansprakelijk. Het is echter de bedoeling dat de CO₂ heel lang onder de grond blijft zitten, honderd jaar, duizend jaar of nog langer. Het kan zijn dat het bedrijf Shell na die tijd niet meer bestaat. Daarom moeten er heel goede afspraken worden gemaakt tussen de industrie en de overheid over de overname van de aansprakelijkheid. Er bestaat nog geen wetgeving op dat gebied, dat zei de heer Zuurbier al, maar er is wel wetgeving in de maak. Men denkt erover na. De gedachte is op dit moment dat Shell tot tien jaar na de eerste injectie verantwoordelijk blijft voor incidenten. Ook zal Shell in die periode moeten monitoren om na te gaan of alles wel goed verloopt. Daarna wordt de verantwoordelijkheid overgedragen aan de overheid.

De heer **Louter:** Kunt u ook nog ingaan op de vraag over de verdiensten en de besparingen van Shell?

Mevrouw **Van der Rest:** Dat is een beetje moeilijk aan te geven. De heer Bolscher sprak zojuist al over de CO₂-rechten. CO₂ die onder de grond wordt gestopt, wordt in het emissiehandelssysteem gerekend als zijnde niet uitgestoten. Dat is wat Shell op dat moment bespaart.

De heer **Louter:** Ik ga naar de heer Bolscher. Waarom Barendrecht? Is het niet onlogisch om CO₂-opslag te combineren met de aanleg van een kolencentrale?

De heer **Bolscher:** Waarom Barendrecht? Dat is niet de keuze van het Rijk geweest. Het Rijk heeft gezegd CCS graag te willen versnellen en heeft gevraagd met goede projecten te komen. Het Rijk heeft aangegeven elk project te beoordelen op veiligheidsaspecten en dat het alleen maar mogelijk is als het echt veilig is. Er is een voorstel voor een project in Barendrecht ingediend. Nu onderzoeken wij dus of het hier in Barendrecht veilig kan of niet. Anders gebeurt het gewoon niet. Het is geen actieve keuze voor Barendrecht. Overigens, in de gesprekken met Shell is ons wel duidelijk gemaakt dat er een groot aantal logische redenen is waarom dat veld nu juist wel geschikt is, maar nogmaals: dat is de actieve keuze van Shell geweest.

De vraag van de kolencentrales begrijp ik wel. In de beleving is dat...

Publiek: Het Rijk zet die kolencentrale neer op de Tweede Maasvlakte.

De heer **Bolscher:** Het Rijk bouwt geen kolencentrales. Dat doen bedrijven.

Publiek: U geeft wel toestemming.

De heer **Louter:** Het Rijk is wel medeverantwoordelijk op de een of andere manier. Laten we het zo stellen.

De heer **Bolscher:** Het is zo dat er op dit moment kolencentrales in Nederland gepland worden. Ik heb al aangegeven dat het helaas niet mogelijk is om met wind- en zonne-energie Nederland te verwarmen. Zelfs de milieubeweging geeft in haar plan 'Green 4 sure' aan dat zij CCS een noodzakelijke techniek vindt omdat wind en zon helaas nog niet snel genoeg een oplossing bieden

ondanks dat er heel veel in wordt geïnvesteerd en er nog meer in zal worden geïnvesteerd. Dan moet worden nagegaan hoe de energievoorziening in Nederland, in Europa, in de wereld toch zo goed mogelijk is te realiseren. Bij kolencentrales zijn wij ook zeer kritisch. Het moeten centrales zijn die uitermate schoon zijn en efficiënt. Wij gaan ook kijken of de kolencentrales het CO₂-probleem niet vergroten omdat de CO₂ uiteindelijk in de grond moet worden gestopt.

Publiek: Hoor nu wat u zegt: "Wij gaan kijken."

De heer **Louter:** Een ogenblikje. U mag zo even reageren. Nu eerst de vraag over gebeurtenissen elders en de kans dat als het project hier doorgaat, er toch dingen gebeuren die wij echt absoluut niet willen. Hoe wordt omgegaan met dergelijke ervaringen?

De heer **Deelen:** Zoals er nu mee wordt omgegaan – dat is ook in de MER gebeurd – is dat eigenlijk wordt nagegaan welke incidenten er tot nu toe in de wereld met CO₂ hebben plaatsgevonden. De vraag wordt gesteld wat daarvan te leren is in relatie tot het project in Barendrecht. De vergelijking met Kameroen werd gemaakt: de situatie dat de CO₂ uit het veld zou spuiten. De overheid bestudeert deze situatie. In de MER staat dat het om heel verschillende dingen gaat. De CO₂ kan er alleen uitspuiten, onder druk eruit komen, als er iets fout gaat in de injectiefase. De berekening en de MER duiden aan dat de CO₂ zodanig omhoog spuit – anders dan in Kameroen – dat het dan wervelt in de lucht en dat dan de verdunning zodanig is dat het uiteindelijk op leefniveau niet tot een te grote CO₂-hoeveelheid hoeft te leiden. Echter, dit wordt op dit moment onderzocht. Ook wordt gezocht naar incidenten om lering uit te trekken. De vraag is onder welke omstandigheden zich het Kameroenachtige aspect – waarbij een laag op leefniveau hangt – zou kunnen voordoen. Dat gaat de overheid na in het hele proces om de informatie op tafel te krijgen, om te beoordelen of wel of niet een vergunning kan worden verleend.

De heer **Louter:** Dank u wel.

U mag straks nog even reageren mijnheer, maar hier was een aantal vragen.

Ga uw gang.

Publiek: Twee praktische punten. Ten eerste: als er onder een kraan een plas ligt, ga ik daar niet in zitten. Dat doe je niet. Het betekent dat de kraan en de strop niet goed zijn. Ja, maar toch doe je het niet. Zo kun je het bij de CO₂ ook zien.

De heer **Louter:** Mag ik het zo vertalen? Nemen wij niet, ondanks het feit dat alles goed uitgezocht is, toch een onnodig risico? Is dat verstandig?

Publiek. Het tweede praktische punt is dit. Er wordt 65.000 ton CO₂ geïnjecteerd. Op 170 miljoen ton emissie is dat 0,3% besparing. U weet ook dat er geen goed proces is om CO₂ te wassen bij kolencentrales. Om een 800 Megawatt centrale te bouwen en daar de CO₂ uit te wassen, moet een 1.000 Megawatt centrale worden gebouwd. Het is een gillend energievragend proces om CO₂ te wassen. Mijn grote bezwaar is dat nu aan de Barendrechtse bevolking wordt gevraagd mee te doen, omdat er dan een bijdrage aan een milieuoplossing wordt geleverd en die is er niet. Wij hebben het deze avond over een non-discussie.

Publiek: Waarom de bevolking belasten met deze non-discussie? Als het hier allemaal goed gaat, hebben wij het probleem niet opgelost.

De heer **Louter:** Is er geen onnodig risico en is het geen non-discussie?

Publiek: De besluitvorming vindt plaats op basis van feiten, maar eigenlijk is er feitelijk maar eens op de tien jaar ervaring mee opgedaan. Dat is te kort. Het MER-rapport omschrijft een project in Noorwegen waartoe ook op basis van aannames is besloten. In de praktijk blijkt de situatie heel anders uit te werken. Aannames zijn geen feiten.

De heer **Louter:** Kloppen de aannames wel en is tien jaar ervaring voldoende om op basis daarvan conclusies te trekken? Duidelijke vragen.

Publiek: Eerst moet de belastingbetaler 60 miljoen euro aan dit project bijdragen. Vervolgens mag de CO₂ de grond in. Na tien jaar is Shell van elke aansprakelijkheid af. Als er dan iets misgaat, mag de belastingbetaler nogmaals betalen. Misschien kost het project ons wel een miljard.

De heer **Louter:** U wilt naar voren brengen dat u het niet terecht vindt dat eerst 60 miljoen euro van de belastingbetaler in het project wordt geïnvesteerd en dat later mogelijk – ten gevolge van de aansprakelijkheidsstelling – de belastingbetaler opnieuw moet bijdragen.

Publiek: Honderdjarige aansprakelijkheid!

De heer **Louter:** Duidelijk. Ik kom straks nog terug op de aansprakelijkstelling.

U, mijnheer?

Publiek: Wij mogen, dacht ik, ook onze bevindingen kenbaar maken. Bij dezen. Ik woon nu een paar jaar in Barendrecht, een hartstikke mooie gemeente. Het gemeentebestuur heeft geweldig zijn best gedaan. Wij hebben een prachtige gemeente. Nu krijgen wij als cadeautje het CO₂-project. Shell krijgt subsidie. Deze avond kost ook een hoop geld. Wordt dat ook gesubsidieerd?

De heer **Louter:** Wat gebeurt er met de kosten van deze activiteit?

U wilt een vraag stellen en u ook? Dat zijn er een stuk of vier, vijf. Nu eerst verder met de beantwoording, anders raken wij echt de draad kwijt. Toch een aantal vragen voor u, mijnheer Bolscher. Ga uw gang.

De heer **Bolscher:** Laat ik beginnen met de opmerking over de energie en de vragen of het wel werkt, of er wel volume is en of het zoden aan de dijk zet. U mag van mij aannemen dat daarnaar is gekeken en dat de overheid het alleen wil doen als wij denken dat het echt helpt voor het klimaat. Even wat cijfers om het in een beter perspectief te plaatsen. De volumes waar nu sprake van is, zijn bijzonder klein. Het gaat om een demonstratie om na te gaan hoe het zo ongeveer zal lopen en hoe het bestuurlijk moet worden aangepakt om vervolgens grote projecten in Nederland te realiseren. De plannen die er liggen zijn in de orde van grootte van 20 tot 25 megaton vanuit Rotterdam en 20 megaton in Noord-Nederland. Bij elkaar gaat het dan over 45 megaton. Dat is 20 tot 30% van de totale Nederlandse CO₂-uitstoot die dan omlaag kan worden gebracht. Ja, het kost extra energie. Dat is een terechte opmerking. Een van de grootste problemen die er bij CO₂-afvang nog bestaan, is op dit moment de hoeveelheid energie die nog moet worden toegevoerd. Niet zoveel als opgemerkt werd. Momenteel kost het ongeveer 20 tot 25% extra energie om CO₂ af te kunnen vangen. Dat is heel veel. Daarom stimuleert de overheid ook een aantal afvangprojecten en wordt er mondiaal heel veel onderzoek gedaan om de extra energiekosten naar beneden te krijgen. Het maakt het extra duur en het zorgt er ook voor dat voorraden worden opgebruikt, terwijl wij daar spaarzaam mee willen omgaan. Het is dus een terechte opmerking, maar het totaalplaatje is bijzonder gunstig voor het klimaat. Het is efficiënter en beter voor het klimaat dan andere maatregelen.

De heer **Louter:** Hierover komt geen overeenstemming. Een andere vraag was of geen onnodig risico wordt genomen, wat daar de reden voor is en of de situatie wel goed kan worden beoordeeld. Dit is misschien toch het meest een vraag voor de vergunningverlenende instantie. Die moet zich uiteindelijk toch positief of negatief uitspreken en daar moet een grondslag voor zijn. De vraag is of op basis van de huidige informatie en beperkte ervaring die er wellicht is, voldoende zekerheid kan worden verkregen. Valt een positief besluit goed te onderbouwen? Dat is een zorg die leeft.

De heer **Deelen:** Ik kan daar nu het antwoord niet op geven. DCMR zoekt – net als u – naar wat wij met elkaar echt weten. De ervaring bestrijkt wel een langere periode dan tien jaar, omdat de verschillende onderdelen van het project uit elkaar kunnen worden getrokken. Met een pijpleiding en compressie is meer ervaring dan met andere elementen van het project. DCMR probeert na te gaan of al die ervaring die er wel is – niet met CCS, maar wel met op dit punt vergelijkbare zaken – voldoende is om hard genoeg uit te kunnen spreken: “Ja, het is veilig. Ja, het is verantwoord.” DCMR zit in hetzelfde zoekproces als overheden op dit moment.

De heer **Louter:** Ik ga naar de heer Zuurbier. Bij de aansprakelijkheidsstelling kom ik op u terug.

De heer **Zuurbier:** Ik wil toch wel zeggen dat toen wij naar de minister zijn gegaan...

Publiek: U heeft alles opgenoemd dat wij hier gepikt hebben: de Betuwelijn en dat en dat en dat... Zeg nu eens een keer "nee", alstublieft.

De heer **Louter:** Mijnheer Zuurbier, u wordt uitgedaagd.

De heer **Zuurbier:** Ik dacht dat ik in mijn toespraak al helder was. Ik heb toen wij naar de minister zijn gegaan gezegd: "Liever niet." Achterliggende gedachte daarbij is dat de betekenis van het Barendrechtse project erg sterk moet worden gerelativeerd. Het Rotterdam Climate Initiative moet uiteindelijk miljoenen tonnen CO₂ opslaan in zeven velden in de Noordzee. De 800.000 ton van het Vaanparkje voegt daar helemaal niets aan toe. Dat is ook een van de redenen geweest om tegen de minister te zeggen dat een dergelijk project eigenlijk niet moet plaatsvinden in een laaggelegen poldergebied met een drukke bevolking. Als het Barendrechtse proefje niet doorgaat, wil dat helemaal niet zeggen dat al die andere ambitieuze plannen daarmee niet door zouden kunnen gaan. Dat wil ik gezegd hebben.

De heer **Louter:** Dan toch nog even het punt van de aansprakelijkheidsstelling.

Ogenblikje. Ga uw gang. Wat wilt u naar voren brengen?

Publiek: Waarom zegt de heer Zuurbier elke keer "Liever niet."? Als u het niet wilt, zeg dan "Nee!" U draait er elke keer omheen. Krijgt de gemeente Barendrecht geld voor het project?

De heer **Louter:** Waarom niet gewoon "nee"?

De heer **Zuurbier:** Ik dacht dat ik dat in mijn toespraak heb gezegd.

De heer **Louter:** Nog niet helemaal duidelijk genoeg, denk ik.

De heer **Zuurbier:** Ik zal het nu zeggen. In de eerste plaats weet u dat de minister als het erop aankomt zeggenschap heeft.

Publiek: Daar gaat het nu niet over.

De heer **Zuurbier:** Nee, maar het is wel zo dat als gemeente Barendrecht "nee" zegt, dit op een goed moment en goed onderbouwd moet gebeuren. Ik kan nu niet zomaar iets roepen. De onderbouwing komt eraan, met ons eigen toetskader. Geloof mij, op 29 juni 2009 valt een heel belangrijk besluit. Ik doe er verstandig aan om op dit moment low profile te blijven en het juiste moment te kiezen. U kunt dat gemakkelijk doen, maar neem van mij aan dat u in dit drukke, complexe bestuurlijke landje waardering moet kunnen opbrengen voor een zekere voorzichtige strategie.

De heer **Louter:** Of dat zo is, maakt nu niet uit. Er werd nog een vraag gesteld. Wordt de gemeente Barendrecht beter van het project en op welke manier?

De heer **Zuurbier:** Ik zou bijna zeggen: "Hoe durft de vragensteller dat te veronderstellen?" Daaraan denken wij geen moment. In mijn toespraak heb ik gezegd dat de veiligheid en het belang van Barendrecht voorop staan.

De heer **Louter:** Nog even de vraag over de aansprakelijkheidsstelling.

De heer **Bolscher:** Er bestaat een misverstand over de aansprakelijkheidsstelling. In de Europese Commissie is daarover ook uitgebreid gesproken. Ook Europa steunt CCS. Daar is juist heel actief – door een groot aantal organisaties – gesteld dat het niet zo kan zijn dat de aansprakelijkheid alleen bij de bedrijven ligt. Dan is niet bekend hoe het op lange termijn is geregeld. Wat is daar uitgekomen? Er is gezegd dat het injecteren, het afsluiten en het ervoor zorgen dat het proces helemaal goed verloopt, de aansprakelijkheid van het bedrijf is. Als het bedrijf kan aantonen dat de CO₂ helemaal op de juiste manier is opgeslagen en een langjarige monitoring gegarandeerd is en goed is, dan is het juist in ieders belang dat de verantwoordelijkheid wordt overgenomen door de enige entiteit – de enige vorm die wij kennen – die altijd zal blijven bestaan en dat is het Rijk.

De heer **Louter:** Kunt u die tien jaar nader verklaren?

De heer **Bolscher:** De periode van tien jaar is nog niet uitgekristalliseerd. Pas als kan worden aangetoond dat de put goed is afgedicht en dicht blijft zitten, dat er geen problemen zijn, dan kan de

aansprakelijkheid worden overgedragen. Dan nog, als het zo is dat er bij een bedrijf – wat ik bij Shell niet verwacht, maar je weet het nooit – fouten zijn gemaakt en niet netjes is gewerkt, dan houdt het bedrijf altijd de aansprakelijkheid. Zo zit de aansprakelijkheidswetgeving in Nederland in elkaar.

De heer **Louter**: Ik heb het gevoel dat u een aantal dingen kwijt wilt. Ik wil u de gelegenheid geven om dingen naar voren te brengen, maar het is heel moeilijk om dat telkens allemaal precies te beantwoorden. Aan het forum verzoek ik de vragen, waarvan u denkt dat het gaat, zo goed mogelijk te beantwoorden. Aan het publiek verzoek ik vragen die niet voldoende of niet helder zijn beantwoord – of als u wilt doorvragen – op te schrijven. Ik denk niet dat wij dat vanavond allemaal tot in extenso kunnen doen. Lever uw vragen in, zodat deze op een later moment kunnen worden beantwoord. Het is erg jammer als wij te weinig tijd hebben om de belangrijkste vragen te beantwoorden.

Daar was daarnet iemand en dan kom ik naar u.

U wilt iets naar voren brengen. Ga uw gang.

Publiek: Ik vroeg het net al. Shell krijgt subsidie. De gemeente legt uiteindelijk de lasten op de schouders van de burger. Alle onderzoeken en informatieavonden kosten gigantisch veel geld. Zijn de kosten ergens te verhalen, of krijgt de gemeente daar apart geld voor?

De heer **Louter**: Kunnen de kosten van de gemeente ergens worden verhaald. Een vraag voor de wethouder, die straks zal worden beantwoord.

Publiek: Als het proces eenmaal gaat lopen, is het onomkeerbaar. Shell is een ontegenwoordig winstgevend bedrijf. Waarom legt Shell geen pijpleiding naar de Noordzee.

De heer **Louter**: Waarom legt Shell geen pijpleiding naar de Noordzee? Dat zou volgens u best kunnen.

Publiek: Het scheelt maar een heel klein beetje voor Shell, maar het scheelt een heleboel voor onze gemoedsrust.

De heer **Louter**: U, mijnheer.

Publiek: Ik heb twee vragen. Volgens de MER is het de bedoeling van dit project te leren, ook technisch. Is een wijk waar 20.000 mensen wonen wel de meest aangewezen plek voor CO₂-opslag? Verder bestaat het Barendrechtveld volgens deskundigen uit brokken zandsteen waartussen allerlei breuklijnen lopen. Hoe is nu met zekerheid te zeggen dat als daar CO₂-gas in wordt gepompt, het niet gaat lekken?

De heer **Louter**: Dank u wel. Als u straks niet voldoende antwoord krijgt, schrijf uw vraag dan op zodat u schriftelijk antwoord krijgt. Ik ga nu even hier naartoe.

Publiek: Ik heb een vraag aan de heer Zuurbier. U sprak over waardedaling van huizen in Barendrecht. Daarover maak ik mij zorgen. Stel dat het allemaal goed gaat met het project, dan bestaat in een deel van het land nog steeds de emotie dat je geen huis in Barendrecht moet kopen, omdat het daar onveilig is doordat er CO₂ in de bodem is gepompt. Ik vraag mij af of mensen hier nog een huis willen kopen. Kortom, de waarde van onze huizen gaat omlaag.

De heer **Louter**: De heer Zuurbier kan daar straks duidelijk op ingaan.

Mevrouw?

Publiek: Het gaat om een kleine besparing in gemeente Barendrecht. Wat mij zorgen baart, is dat het hier gaat om een pilot die vooraf moet gaan aan landelijke uitvoering. Net werd gesproken over 20 tot 30% besparing op de CO₂-uitstoot. Dat betekent dat er meer ruimte komt om fossiele brandstoffen verantwoord te gebruiken. Het lijkt mij dat dat winst oplevert voor Shell. Dat brengt bij mij twijfels naar boven over de goede bedoelingen van onder andere Shell, maar ook over de goede bedoelingen van de overheid.

De heer **Louter**: Dat wilt u in ieder geval naar voren brengen.

U, mijnheer?

Publiek: U zegt dat in juni een belangrijk moment komt, want dan zijn alle feiten op een rijtje gezet en kan de gemeente beslissen om wel of niet mee te gaan in de plannen om CO₂ op te slaan in onze bodem. Stel dat uit de feiten blijkt dat het niet veilig en verantwoord is, dan zijn wij toch eigenlijk klaar? Dan kan de minister toch niet roepen dat het wel gaat gebeuren? Zij moet volgens mij uitgaan van dezelfde feiten.

De heer **Louter:** Dat is ook een vraag voor de heer Zuurbier. Nu zal ik de vragen even herhalen: Is het feitelijk mogelijk dat als het niet veilig blijkt te zijn op grond van al die onderzoeken, dat de gemeente "nee" zegt en dat het Rijk "ja" zegt? Dat kan toch eigenlijk niet?

De heer **Louter:** Ik wil ingaan op de vragensteller die weg is gelopen om het "nee" zeggen. Je schijnt in de politiek niet direct "nee" te kunnen zeggen, want dan wordt je direct overruled. Nu is het dus zo dat als voorzichtig "nee" wordt gezegd dit hopelijk niet gebeurt. Dat is even een opmerking over de reden dat de politiek geen "nee" zegt. Kom naar de raadsvergadering. Daar is te horen hoe de politieke partijen erin staan. In feite staan ze erin met "nee". Zij mogen dat niet zeggen, maar wij als bewoners wel, dat wij "nee" vinden.

De heer **Louter:** Duidelijk. Dat hoef ik niet te herhalen, denk ik.

Publiek: Ik vind het heel apart dat de proef die hier genomen wordt en een pilot genoemd is, nu opeens een demonstratie heet. Dat klinkt veel vriendelijker, maar dat is het niet.

Dat waren mijn opmerkingen. Nu komt mijn vraag. Op welke wijze gaat u de bewoners werkelijk bewijzen dat CO₂-opslag veilig is? Niet door een simulatie op een computer. U zou in natura moeten aantonen als er gas ontsnapt, hoe dat gebeurt, hoeveel het is en hoeveel kans er is dat het ontsnapt. Tijdens de vorige sessie werd gezegd: "Ga maar even liggen." Ja, als wij dan even gaan liggen als er heel geconcentreerd gas is ontsnapt, kunnen wij ook niet meer opstaan. Dat is wel gemakkelijk.

De heer **Louter:** Duidelijk.

Publiek: Ja, dat is gezegd. U zult het wel niet nog een keer zeggen. Wat de grap is? Dat hulpverleners ons niet kunnen bereiken, want die vallen ook allemaal neer."

De heer **Louter:** Dat was uw vraag? Dank u wel. U, mevrouw.

Publiek: Net werd uitgelegd hoe weinig effect het project in Barendrecht heeft. Wereldwijd zijn er vijftig van dergelijke velden. Denkt u nog steeds dat het iets uitmaakt als hier CO₂ in de grond wordt gestopt? Er werd gezegd dat het voor het klimaat beter is. Nederland is maar een heel klein stukje van de hele wereld. Moet het dan in dat kleine stukje wereld in het dichtstbevolkte gebiedje onder de grond?

De heer **Louter:** Duidelijk standpunt. U, mevrouw.

Publiek: Ik wil iets weten over de onafhankelijk MER-commissie die uiteindelijk een oordeel zal vellen. De wethouder gaf al aan dat er erg weinig onafhankelijke experts zijn die de gemeente kunnen adviseren. Ik ben heel benieuwd wie er in de MER-commissie zitten en wat eventueel hun relatie met Shell is. Hierover gaan wel enige geruchten. Daarnaast wil ik graag iets over de procedure weten. Begrijp ik goed dat DCMR de laatste partij is die de beslissing neemt of de vergunning wordt verleend en er uiteindelijk op het gebied van vergunningen niets meer voor de gemeente te beslissen valt? Daarover wil ik graag duidelijkheid.

De heer **Louter:** Duidelijke vraag. Wie is de vergunningverlenende instantie.

Publiek: Plus dat in de raadsvergaderingen door de MER-commissie duidelijk is gezegd dat zij geen oordeel kunnen vellen om het project stop te zetten. De commissie beoordeelt alleen maar dat wat er geschreven is en of er geen fouten worden gemaakt.

De heer **Louter:** Dit neemt de heer Deelen mee in zijn beantwoording. U, mevrouw, nog een aanvulling?

Publiek: Er wordt zo ontzettend veel berekend, door commissies, door professoren, door TNO. Allemaal alleen maar om na te gaan welk effect het heeft als CO₂ in de grond wordt gestopt. Kan al

die energie van Shell, van het Rijk, van al die knappe koppen die aan het rekenen zijn niet voor iets beters worden gebruikt?

De heer **Louter**: Ik zou haast vragen of u een suggestie heeft, maar dat wordt misschien na de vergadering. Mijnheer?

Publiek: Ik heb twee vragen. De eerste betreft de opmerking die eerder is gemaakt over de Tweede Maasvlakte, over de extra CO₂ die daarvandaan de regio in komt. Ik denk dat de gemeente ook eens moet nadenken over de A15, die waarschijnlijk over een aantal jaren – binnen korte tijd, als de Tweede Maasvlakte gerealiseerd is – misschien wel tien rijbanen heeft, waarvandaan ook CO₂ over Barendrecht heen waait. De aanleg van de Tweede Maasvlakte betekent ook een ramp voor de gemeente Barendrecht, denk ik.

De heer **Louter**: De A15; ook CO₂.

Publiek: Ik heb altijd begrepen dat er twee gasvelden waren: een onder Carnisse en een onder de Hoeksche Waard, dat bereikt zou worden door het schuin boren vanuit de locatie Middeldijk. Ik vraag mij af hoe er nu opeens een gasveld Ziedewei bij komt?

De heer **Louter**: Zijn er wel twee gasvelden? Ik denk dat het toch belangrijk is dat ik eerst om reacties vraag. Dan kom ik straks bij u terug. U krijgt echt nog de gelegenheid. Anders wordt het complex om te beantwoorden en dan missen wij te veel.

Een aantal vragen voor u, mijnheer Deelen. Is de Commissie MER wel onafhankelijk? Wat is de gang van zaken rondom de vergunningverlening? Is DCMR de laatste instantie die over de vergunningverlening beslist? Hoe kunnen wij er zeker van zijn dat er voldoende deskundigen zijn? Een aantal van die vragen is gesteld.

De heer **Deelen**: De Commissie MER bestaat uit onafhankelijke mensen. Dat wil zeggen, zij hebben een pool van deskundigen. Bij ieder project dat de commissie krijgt wordt nagegaan welke deskundigen in de pool beschikbaar zijn. Er wordt gezocht naar mensen die vakkundig zijn – in dit geval op het gebied van CO₂-opslag; een andere keer kan het wegaanleg zijn – en die onafhankelijk zijn. Nagegaan wordt of de deskundigen niet op de een of andere manier verbonden zijn aan de initiatiefnemer. Commissie MER heeft die mensen in een werkgroep die dit doet gevonden. Namen ken ik op dit moment niet. Het was wel een van de redenen waarom het voor wethouder Zuurbier lastig was om nog weer andere deskundigen te vinden. Sommigen hadden voor Shell gewerkt en anderen namen al deel aan de werkgroep van Commissie MER.

DCMR en het Ministerie van EZ verlenen de vergunningen die over veiligheid gaan. Dat wil zeggen, de vergunningen worden verleend indien het gevoel bestaat dat het verantwoord is. Moet de gemeente ook nog een vergunning verlenen? De gemeente verleent geen eigen veiligheidsvergunning, als het ware. Wel is de gemeente een bestuurlijke partij die voor alle betrokken overheden een heel relevante overheid is. Daarom is er ook bestuurlijk overleg waaraan de gemeente in alle opzichten volwaardig deelneemt.

De heer **Louter**: Mevrouw Van der Rest, is er een gasveld bij bedacht?

Mevrouw **Van der Rest**: Nou nee, dit gasveld Ziedewei – misschien is het bij u bekend onder een andere naam – bestaat al heel lang en er wordt aardgas uit geproduceerd. Het zijn twee verschillende velden.

De heer **Louter**: Zijn er nog andere vragen waar u nu op in wilt gaan?

Mevrouw **Van der Rest**: Ja, de CO₂-opslag en de breuklijnen. Het aardgas zat onder hoge druk en hoge temperatuur 2 km beneden het maaiveld. Dat is nu geproduceerd; daar zijn wij bijna mee klaar. De druk in dat veld is nu heel erg laag, veel lager dan de omgevingsdruk is. Als de natuur zijn gang zou gaan, zou dat veld waarschijnlijk heel langzaam, in de loop van honderden jaren, opgevuld worden met water, want er heerst daar een onderdruk. Wat nu gaat gebeuren is het injecteren van CO₂ naar beneden, maar de druk zal niet hetzelfde zijn als de oorspronkelijke druk van het aardgasveld. De druk blijft daar 8 bar onder. Dat wil dus zeggen dat de natuurlijke neiging niet is van die CO₂ om naar buiten te gaan, maar eerder van het nog resterende aardgas om daarbij te gaan

zitten. Met andere woorden: het veld wordt hier heel bewust om veiligheidsredenen niet helemaal opgevuld tot de oorspronkelijke hoeveelheid aardgas die erin zat.

Publiek: Als het bodemwater nu stijgt?

Mevrouw **Van der Rest:** U moet zich voorstellen, het bodemwater... Dan hebben wij het hier over -5 of -10 m. De CO₂ zal op 2.000 m diepte in de ondergrond worden opgeslagen. Dus het staat niet met elkaar in verbinding.

De heer **Louter:** De vraag over de leiding naar de Noordzee.

Mevrouw **Van der Rest:** Ja, een leiding naar de Noordzee. Ik denk dat – als verstandig ondernemer – bij elk project een afweging moet worden gemaakt tussen wat de kosten zijn van een pijpleiding naar de Noordzee. Bovendien, daar zijn momenteel geen velden beschikbaar. Die komen in een later stadium wel beschikbaar, maar die zijn er op dit moment niet. Vandaar dat Shell heeft gezocht naar de locatie waar een CO₂-bron beschikbaar is en heeft bekeken welk veld op dit moment beschikbaar is. Wij hebben bijvoorbeeld ook gekeken naar het veld De Lier. Dat heeft Shell onderzocht, maar daarover is gezegd dat het niet geschikt is voor CO₂-opslag, dus dat valt af. Wij hebben dus op die manier gezocht met de vragen "Wanneer is het veld leeg?" en "Wanneer kunnen wij daar dan CO₂ injecteren?" Overigens wordt die CO₂ nu gewoon de lucht in gestuurd. Er gaat gewoon een fabriekspijp de lucht in. Een gedeelte daarvan gaat naar de tuinders en een ander gedeelte naar de frisdrankindustrie.

De heer **Louter:** Eerst even deze ronde. Dan kom ik zo nog even bij u terug in de volgende ronde.

Mijnheer Bolscher, welke vragen heeft u opgepikt?

De heer **Bolscher:** Twee zaken waarop ik wil reageren. Ten eerste het gevoel en de daarmee gerelateerde vraag "Het is zo'n klein beetje; helpt dat nu aan het klimaat in de wereld?" Nee, deze opslag zal het wereldwijde klimaatprobleem niet oplossen, dat is ook nooit gezegd en dat is ook niet de bedoeling. De bedoeling is dat in de wereld CCS grootschalig wordt gerealiseerd en dat het overal zal gebeuren. Er moet mee worden begonnen waar dat het beste kan. Nederland heeft uitstekende uitgangspunten. Er is heel veel CO₂, heel geconcentreerde CO₂. Er is heel veel gaskennis aanwezig. Er zijn heel veel geschikte opslaglocaties. Dus Nederland neemt een stukje verantwoordelijkheid in het klimaatverhaal. Voor de totale oplossing van het klimaatprobleem wordt CCS door alle deskundigen – en in alle rapporten die u daarover zult lezen – als een heel belangrijke stap gezien in de periode totdat duurzame energie het kan overnemen. Iedereen wil veel liever dat het probleem met zon en wind helemaal wordt opgelost. Dat is veel prettiger. Zover is het niet. In de tijd die nodig is om het op te lossen, wordt CCS toegepast. Het is een wezenlijke bijdrage aan het mondiale klimaat.

Het tweede punt waar ik op wil ingaan, betreft de Rijkscoördinatieregeling (RCR) per 1 maart 2009. De ingangsdatum wordt als wel heel toevallig ervaren. Het klinkt ook volgens u niet goed dat het Ministerie van EZ erbij is betrokken. Ik wil erop wijzen dat dit kabinetsbeleid is. Hier is door alle ministers over gesproken. Het Ministerie van EZ is in Nederland niet alleen de belangenbehartiger van de bedrijven, maar is ook verantwoordelijk voor de veiligheid in de mijnbouw en voor het realiseren van duurzame energie in Nederland. Het ministerie heeft dus een veel bredere verantwoordelijkheid. De RCR is vele jaren geleden in gang gezet omdat grote projecten in Nederland telkens spaak liepen. De gedachte was dat dit beter te organiseren moest zijn. Daarvoor was een brede steun. Het speelde lang, lang voordat dit project bekend werd. Het is echt toevallig dat het nu net op 1 maart aanstaande ingaat. Dat heeft niets met het project te maken.

De heer **Louter:** Mijnheer Zuurbier, er is een aantal vragen aan u gesteld.

De heer **Zuurbier:** Ik sta te popelen om de vragen te beantwoorden. Gemeente Barendrecht maakt inderdaad kosten. Die zijn aanzienlijk omdat onze adviseurs, de door ons aangezochte deskundigen, niet goedkoop zijn. De rekening leggen wij neer bij het ministerie. De minister heeft daar redelijk harde toezeggingen over gedaan. Daar zal de gemeente haar aan houden.

Waardedaling. Ik zei in mijn toespraak dat in het toetskader veertig eisen zijn gesteld. Een daarvan is dat een waardedaling volledig gecompenseerd wordt aan de woningeigenaren. Een van onze adviseurs, SAOZ, is gevraagd na te gaan hoe dat objectief is vast te stellen en te adviseren hoe dit verder juridisch neergelegd kan worden. Dit is een nieuw project. Dit is iets anders dan de

zogenaamde planschadevergoeding die wel eens in het kader van de Wet ruimtelijke ordening wordt neergelegd. Zolang als daarvoor geen klip en klare regelgeving is vastgelegd, zeggen wij dus op 29 juni 2009 onder andere “nee”.

Dan de vraag wat er gebeurt als de gemeente op 29 juni 2009 ‘niet veilig’ concludeert. Ik moet daar bij zeggen dat het een eigen procedure van de gemeente betreft, los van de wettelijke procedures zoals bijvoorbeeld de MER en de milieuwetten. Daarin heeft de gemeente een heel kritische rol. Dat laten wij lekker op zijn beloop. Daar zullen wij onze kritische rol vervullen. De eigen procedure is juist bedoeld om zo objectief mogelijk een besluit te nemen. Als dan blijkt dat de gemeente op 29 juni 2009 “nee” zegt, is het aan de minister of zij haar doorzettingsmacht al dan niet gebruikt.

Dan de onafhankelijke Commissie MER. Onze deskundigen hebben niets met de Commissie MER te maken. Zij zijn er alleen maar om de gemeente te adviseren, eigenlijk om ons te zeggen of wat Shell zegt allemaal in orde is en controleerbaar. Dat wil ik u nog even zeggen.

De A15. Het besluit om deze weg te verbreden is inmiddels genomen. Het tracé-besluit is genomen. Als het goed is, vangen de werkzaamheden in 2012 aan en duren deze tot in 2015. Eigenlijk is dat ook een van de dingen waarover ik tegen de minister heb gezegd dat wij daar ook weer last mee krijgen. Als daar aan de weg wordt gewerkt, worden alle Barendrechtse rondwegen natuurlijk weer extra belast. Dat wil ik u alleen maar zeggen. Ook daar hebben wij als argument gebruikt om dat niet te doen.

De heer **Louter**: Een aantal mensen wilde nog iets naar voren brengen. Ik wil even met u spreken over de tijd. Het is 22.30 uur. Wij hebben geen opdracht om op tijd klaar te zijn, maar ik wil kijken of het toch lukt. Anders gaan toch ook mensen weg, zoals u nu ziet. Ik stel voor om een laatste ronde te doen, waarin iedereen die nog iets wil zeggen of vragen aan de beurt komt. Daarna nog een laatste ronde aan de forumtafel.

Publiek: Als gemeente Barendrecht “nee” zegt en Den Haag zegt “ja” – de minister heeft zelf bij Shell gewerkt – dan is toch sprake van belangenverstrengeling?

De heer **Louter**: Belangenverstrengeling.

Publiek: Vier weken geleden is er in Duitsland in een brouwerij een medewerker omgekomen door CO₂-verstikking. Ook vertoonde RTL een programma over varkensverstikking met CO₂. Dat was geen pretje om te zien. Ik denk dat als het hier in Barendrecht zou misgaan met CO₂, je iedereen ziet spartelen.

De heer **Louter**: Ongelukken met CO₂. Wordt daar rekening mee gehouden? Is er aandacht voor?

Mijnheer? Ik geloof niet dat iedereen verstaat wat u zegt, maar het gaat erom dat er een CO₂-reductieproject door Shell gestopt is. Wat daar in dat project kon worden bespaard, hoeft hier niet onder de grond te worden gestopt. Verder blijft het vraag of het voldoende veilig is om de CO₂-put af te sluiten. Kan dat risico worden genomen, met alle gevolgen die dat heeft?

Publiek: Voor deze sessie heb ik gesproken met een deskundige van DCMR. Hij vertelde dat de leidingen die nu gebruikt worden voor het aardgas in dusdanige staat verkeren dat deze vervangen moeten worden. Nu zegt de mevrouw van Shell dat de leidingen nog in goede staat verkeren.

De heer **Louter**: De leidingen moeten worden vervangen. Dat is wat u zegt en u vindt het tegenstrijdig met wat net aan de forumtafel is gezegd. Duidelijk.

U, mevrouw?

Publiek: Waarom komt er geen referendum?

De heer **Louter**: Waarom komt er geen referendum. Dat is wellicht een vraag voor de wethouder.

Mevrouw, kan het kort?

Publiek: Normaal in Barendrecht is het uitgangspunt dat de vervuiler betaalt. Wij hebben daarom blauwe zakken gehad en doorzichtige. Voor Shell geldt nu dat de vervuiler subsidie krijgt. Dat is wel lachen natuurlijk. Wat doen wij daarmee?

Dan een vraag voor de tweede bijeenkomst die hier zal worden georganiseerd, begrijp ik. Ik zou graag willen dat de professoren die door de gemeente zijn aangetrokken en de deskundigen die een andere blik geven dan de mensen die – tot aan de heer Zuurbier – nu aan de tafel zitten aan het woord komen. Het is goed als zij ook eens hun tegenstem mogen laten horen.

De heer **Louter:** Dat is een vraag voor de heer Zuurbier. U, daarboven!

Publiek: Voor 30 miljoen euro kunnen wij ook bomen planten. Die nemen het CO₂ op.

De heer **Louter:** 30 miljoen, bomen planten. Dank u wel. U, daarboven.

Publiek: Ik heb gelezen dat bij het injecteren van CO₂ aardbevingen kunnen ontstaan. Wat is het risico voor gemeente Barendrecht? Hoe ernstig is het risico?

De heer **Louter:** Kunnen er aardbevingen ontstaan ten gevolge van CO₂-opslag? Hoe ernstig is het risico? Dank u wel.

Publiek: Ik heb een vraag voor de heer Bolscher. Hij zei dat de projecten werden aangedragen. Maar bij vorige bijeenkomsten – toen sprak ook iemand namens het Rijk – waren het meer partijen. Het Rijk heeft gekozen voor het project van Shell en dus ook voor Ziedewei.

De heer **Louter:** U zegt dat het Rijk voor Ziedewei heeft gekozen, want er waren meer partijen en daar heeft het Rijk een keuze uit gemaakt.

Publiek: Worden op dit moment serieuze alternatieven onderzocht?

De heer **Louter:** Zijn er serieuze alternatieven... Bedoelt u voor opslag of anderszins?

Publiek: Voor opslag.

De heer **Louter:** Alternatieven voor opslag die op dit moment worden onderzocht.

Ik kom zo bij u. Eerst hier.

Publiek: Over de subsidie. Ik krijg sterk het gevoel dat het weer is zoals vaak in Nederland. Er is ergens subsidie voor, dus het geld moet op. Toevallig is in Barendrecht het veld leeg, dus dan gaan wij daar naartoe, want in de Noordzee is het nog niet leeg, maar nu is de subsidie er. Er is meestal met subsidie een bepaalde periode waarin het op moet, anders komt het te vervallen. Dat vind ik dus echt heel kwalijk.

De heer **Louter:** Is het niet omdat de subsidie op moet?

Mijnheer?

Publiek: Er is een rapport 'algemene milieueffecten', het AMESCO-rapport. Daaraan kan toch niet zomaar worden voorbijgegaan? Er staat duidelijk in dat die troep niet in een dichtbevolkt gebied moet worden opgeborgen. Echt waar!

De heer **Louter:** Wat wordt gedaan met het AMESCO-rapport? Dank u wel.

Publiek: Een onafhankelijke partij die niet is uitgenodigd, heeft letterlijk gezegd: "Bij een concentratie van 5% heb je ernstige gezondheidsproblemen en bij 10% is het al dodelijk." Ik verbaas mij erover dat de hele overheid en ook de mensen die hier zitten maar vanuit een kant spreken. Die spreken over grote hoeveelheden, maar 5% is heel weinig. Echter, CO₂ is zwaarder dan zuurstof. Het blijft op de grond en het is heel snel dodelijk.

De heer **Louter:** Wij worden al wijzer. Misschien wil er straks nog iemand op reageren. Mijnheer!

Publiek: Ik ben er eindelijk achter waarom Shell zo graag in Barendrecht aan de slag wil. De zee is zo dichtbij. Er liggen leidingen naar Siberië en Oekraïne.

De heer **Louter:** Een duidelijk punt, mijnheer. Ja?

Publiek: In hoeveel van de vijftig locaties waarin al is geïnjecteerd is sprake van een dichtbevolkt gebied?

De heer **Louter:** In hoeveel van de vijftig locaties waarin al is geïnjecteerd is sprake van een dichtbevolkt gebied? Zijn daar ook voorbeelden van? Duidelijke vraag.

Publiek: Zijn er buiten ons kleine landje Nederland nog landen waar de regering het verantwoord heeft gevonden om CO₂ te injecteren onder een dichtbevolkt gebied?

De heer **Louter:** Is het verantwoord gevonden in andere landen?

Stond er nu nog iemand? Niet? U, mijnheer, ja.

Publiek: Is er bij de infrastructuur rekening gehouden met evacuatie en paniek?

De heer **Louter:** Is er bij de ontwikkeling van de infrastructuur gelet op het geval dat er paniek uitbreekt?

Publiek: Ik hoor al die problemen met de CO₂-opslag en alle gevolgen van dien en een de bouw van een kolencentrale die nog veel meer CO₂ gaat produceren. Is het niet beter terug te grijpen naar kernenergie waarmee ook problemen bestaan, maar minder uitgebreid?

De heer **Louter:** In Barendrecht? Dat bedoelt u vast niet. Moeten wij niet naar kernenergie, gezien al die problemen die er zijn?

Mevrouw?

Publiek: Waarom iets dat de lucht zo vervuult, nu de bodem laten vervuilen?

De heer **Louter:** Waarom iets dat de lucht zo vervuult, nu de bodem laten vervuilen?

Hebben wij het gevoel dat de belangrijkste vragen zijn gesteld? Ik vraag de deelnemers aan het forum om nog zoveel mogelijk vragen – voor de vuist weg – te beantwoorden. Dat zal niet helemaal lukken. Misschien blijft er nog onduidelijkheid. Hebt u nog vragen, lever ze in en ga ermee verder in het vervolgproces, zoals ik zonet heb uitgelegd. Nog iemand een vraag?

Publiek: Ik heb een zinderende vraag: Waar wonen de mensen die aan het forum deelnemen?

De heer **Louter:** Alleen de woonplaats, adres is niet nodig.

Goed ik ga gewoon het rijtje af. Probeer nog een aantal van de vragen mee te nemen voor zover mogelijk. Wellicht wilt u nog iets meegeven in deze laatste ronde of nog iets naar voren brengen wat u heel belangrijk vindt.

De heer **Deelen:** Ik heb twee vragen genoteerd. Zijn de leidingen wel of niet geschikt? Een van de punten die wij absoluut onderzoeken is of de leidingen wel of niet moeten worden vervangen.

Waar het calamiteiten betreft: een van de onderwerpen die wij ook als overheden met de veiligheidsregio en de regionale brandweer onderzoeken is onder welke omstandigheden tijdig kan worden gewaarschuwd, et cetera, als er CO₂ zou vrijkomen.

Wat ik zelf nog wil aangeven is dat wij uw vragen ook al meenemen.

Publiek: Wij gaan kijken hoe wij de mensen moeten waarschuwen... Hoe gaan dat dan gebeuren? Gaan wij vliegen?

De heer **Louter:** Dat is niet helemaal de bedoeling, denk ik. Wilt u deze vraag nog even beantwoorden, mijnheer Deelen?

De heer **Deelen**: Nee, wij moeten zorgen dat de CO₂ niet bij u in de nabijheid komt. Dat onderzoeken wij. En inderdaad, als het dan in de nabijheid zou komen... Dat zijn wij aan het bekijken.

Publiek: Je kunt er toch geen hek omheen zetten?

De heer **Louter**: U bedoelt dus te zeggen dat als er risico's zijn, het niet doorgaat. Dat is toch de conclusie? Risico's die wij niet kunnen overzien of die wij niet acceptabel vinden.

Waar woont u?

De heer **Deelen**: In het Rijnmondgebied.

Mevrouw Van der Rest.

Mevrouw **Van der Rest**: Ik woon in Den Haag, vlakbij Shell; dicht bij mijn werk.

De heer **Louter**: Heeft u nog een aantal antwoorden?

Mevrouw **Van der Rest**: Er is gevraagd of er bij de vijftig projecten die genoemd werden ook projecten zaten in dichtbevolkte gebieden. Ja, er is er een waarbij – laten wij zeggen – nog grotere risico's worden genomen dan dat wij hier in Barendrecht zouden doen. Dat is een project in Denver, Texas. Daar zijn in een woonwijk een stuk of vijf, zes putten. Er is een centrale compressor die buiten het stadje staat. Daar wordt de CO₂ op 200 bar gebracht en die wordt vanaf de compressor verdeeld over de putten die gewoon tussen de huizen staan.

De heer **Louter**: Het is een antwoord op de vraag die is gesteld. Er zijn ervaringen elders. Of deze precies toepasbaar zijn...

Misschien een tegelijk... U wilt nog iets zeggen? Misschien een persoon tegelijk die mij duidelijk kan maken wat er aan de hand is? U, mevrouw?

Publiek: Mevrouw zegt nu zelf dat men daar grotere risico's neemt dan dat hier in Barendrecht zouden worden genomen.

De heer **Louter**: Is dat het punt? Zullen wij dat nog even voorleggen in deze laatste ronde? Mevrouw Van der Rest.

Mevrouw **Van der Rest**: Misschien heb ik mij wat dat betreft verkeerd uitgedrukt. De Amerikanen hebben daar een vergunning voor gegeven, want het project loopt op dit moment. Wat ik wilde zeggen is dat de druk die wij hier toepassen uiteindelijk rond 120 bar zal liggen, terwijl in Amerika een druk van 200 bar wordt toegepast. Dat is dus nog wel een groot verschil met wat er hier gaat plaatsvinden.

De heer **Louter**: Ik moet echt... Mensen... Anders wordt het heel laat. Het is voldoende duidelijk wat deze mevrouw bedoelt. U bent het er niet mee eens. Dat hoeft ook niet. U kunt uw vragen later nog stellen. Als u twijfels heeft, kunt u uw zienswijze indienen, specifiek op dit punt.

De heer Bolscher.

De heer **Bolscher**: De vervuiler betaalt in Barendrecht en ook in Nederland. Dat is rijkspolicy en dat zal ook voor CO₂ gebeuren. Het is absoluut de bedoeling dat op termijn de vervuiler betaalt. Dat nu een klein beetje wordt gesubsidieerd, heeft ermee te maken dat het Rijk CO₂-opslag in verband met het klimaat heel snel naar voren wil trekken. Wij vinden het ontzettend belangrijk. Het Rijk subsidieert met veel grotere bedragen – meer dan tien, twintig keer zoveel op dit moment – duurzame energie en zon, omdat wij dat ook naar voren willen trekken en ook heel belangrijk vinden.

Het Rijk heeft gekozen; u heeft in een andere bijeenkomst iets anders gehoord. Nee, het Rijk heeft een tender uitgeschreven. Daarop hebben twee partijen gereageerd en die zijn nu aan de slag. Er zijn geen andere partijen. Het Rijk heeft daartussen niet gekozen.

Wordt er gekeken naar serieuze alternatieven voor opslag? Ja, alle opties worden op het ogenblik in Nederland in kaart gebracht omdat het Rijk ervan uitgaat dat in het belang van het klimaatprobleem alle opslaglocaties in Nederland nodig zullen zijn waar het veilig kan. Alleen als het veilig kan, maar

alle opslaglocaties, op zee en op land, worden op dit moment in kaart gebracht en daarop onderzocht. Daar laat ik het even bij.

De heer **Louter**: Mijnheer Zuurbier. Er zijn nog een paar vragen gesteld, maar ik wil u ten slotte vragen om toch even in te gaan op het volgende. Gemeente Barendrecht heeft deze avond georganiseerd, ook omdat u wist dat mensen bezorgd zijn en vragen hebben. Zou u deze avond willen afsluiten? Misschien wilt u de mensen nog iets meegeven? In ieder geval wil ik nog een keer wijzen, voor alle duidelijkheid, op de mogelijkheden die er nog zijn om uw vragen te stellen, informatie te halen en zienswijzen in te dienen.

Er zijn nog politieke vragen, maar ik wil de heer Zuurbier ook vragen om deze avond af te sluiten. Dank u wel.

De heer **Zuurbier**: Dank u wel. Op de vraag of er geen referendum komt, heb ik nog niet geantwoord dat het er niet zal komen. Het betreft een zelfstandige bevoegdheid van de gemeenteraad. Dat zou een onderdeel kunnen zijn. Ik moet eerlijk zeggen, mevrouw, dat ik voorlopig nog een beetje op de lijn zit om de verantwoordelijkheid van de besluitvorming aan de gemeenteraad en het college over te laten: wij zijn democratisch gekozen. Juist de weg van ons toetskader geeft ons echt een duidelijk moment op 29 juni 2009 om "ja" of "nee" te zeggen.

Dan heb ik hier en daar een beetje de kritiek beluisterd waarom de critici er niet zijn. Ik moet u zeggen dat wij vele Nederlandse milieuverenigingen hebben uitgenodigd: Greenpeace, Milieudefensie en Stichting Natuur en Milieu. Deze organisaties hadden op dat moment geen bemensing of waren geen tegenstander van het project. Ik zal u echter ook toezeggen – dat heb ik in mijn betoog gezegd bij de inleiding – dat er een permanent informatiepunt komt. Dat gaat de gemeente nu inrichten. Daar zullen wij ook de kritische geluiden in vertegenwoordigen.

Ten slotte moet ik zeggen dat ik... Er wordt wel eens gevraagd naar de heer Van den Akker. Wij hebben deze emeritus hoogleraar vooral als deskundige gevraagd vanwege zijn bekende kritische houding op dat punt. Ik heb er geen enkel bezwaar tegen om de heer Van den Akker nog eens in de gelegenheid te stellen om hetzij met u in gesprek te gaan, dan wel bij informatiemomenten te zeggen wat hij ervan vindt. Op dit moment is hij heel vruchtbaar werkzaam, omdat hij bij de beantwoording van de vragen in ons toetskader aan de overkant zit van de andere deskundigen. Dat is zijn kracht, waarvoor wij hem hebben binnengehaald. U moet er een beetje op vertrouwen als ik zeg dat de kritische kant in dit proces door ons maximaal is ingeschakeld.

Ik zou willen afsluiten. Ik heb nu twee sessies meegemaakt. De ene sessie verliep wat anders dan de andere. Ik wil u bedanken voor het feit dat u bent gekomen, dat u op een integere en rustige manier uw vragen heeft gesteld; daarvoor dank. Ik hoop in ieder geval dat ik erin geslaagd ben u het vertrouwen te geven dat de gemeente hier zorgvuldig en behoedzaam te werk gaat met het belang van Barendrecht voorop. Dank u wel.

Einde sessie 2